

Обсерватория
по икономиката
на културата

София – град на творческата ИКОНОМИКА

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория
по икономика
на културата

Културните и творчески индустрии - фактор за устойчиво развитие и икономически растеж - 2011¹

Доц. д-р Биляна Томова, Диана Андреева

Обсерватория по икономика на културата

През последното десетилетие развитието и стимулирането на изкуствата, културните и творчески индустрии се превърна в един от приоритетите на Европейския съюз, като те станаха неделима част от Европейските стратегически документи – "Лисабонска стратегия", "Зелена книга за отключване потенциала на културните и творческите индустрии", "Европа 2020". Културните и творческите индустрии все повече се приемат не само като самостоятелен икономически сектор с голям потенциал за развитие, но и като важен фактор за икономически растеж.

При търсенето на нов модел за обхват и остойностяване на културните дейности се появи и разви инструментариумът на *картографирането* – метод за измерване чрез количествена оценка на творческия сектор чрез индикатори, характерни за класическата икономика и статистика. Този подход се оказва изключително плодотворен за културата, защото позволи да се разширят

¹ Проектът е осъществен от екип на Обсерватория по икономика на културата (ОИК) с подкрепата на Столична община и съдействието на Националния статистически институт, който предостави данните по методика конструирана от Обсерваторията. Екипът на Обсерватория по икономика на културата включва: доц. д-р Биляна Томова – ръководител на изследването, Диана Андреева – директор на Обсерватория по икономика на културата, Таня Александрова-Кисова – НСИ, Ирина Иванчева – експерт международна културна политика, Обсерватория по икономика на културата. Изследването е осъществено през периода януари 2011 - септември 2011г, като данните обхващат 2008 и 2009г.

Обсерватория на икономиката на културата

познанията за потенциала на отделните културни пазари, позволи културата да придобие възможност за инвестиционни измерения чрез прилагане на бизнес модели за управление и финансиране; да се изграждат политики, основани на доказателства, включително и за разпределението на средства. Или ако трябва да обобщим – методологията на картографиране се оказва крачка напред в културната статистика, даваща доказателствена база за по-ефективен културен мениджмънт, за развитие на бизнес модели, основани на партньорство между икономика и култура, за по-добри и работещи проекти, програми, стратегии.

Съвсем естествено, тези възможности доведоха през последното десетилетие до бум от програми, политики и стратегии за творческите индустрии (във Великобритания, Германия, Дания, Финландия, Естония, Латвия, Литва и др., както и за градовете Лондон, Берлин, Единбург, Ливърпул и др.).

Картографиране на изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културния туризъм в София и на национално ниво– 2011г.

Целта на картографирането е чрез анализа на културните ресурси да се стимулира ефективното и ефикасно управление на средствата за култура на Софийската община – в този случай се излиза от тесния смисъл на културата като изкуство и се създава понятие за културата и в нейното икономическо измерение. Ето защо, **цел на това проучване** е да се види приноса на изкуствата, културното наследство, културните и творческите индустрии и културния туризъм за интегрираното развитие на града в прагматичен аспект, както и на национално ниво - то включва, както изкуствата, така и дизайна, архитектурата, рекламната индустрия, свързана със свободното време и забавленията на гражданите и гостите на столичния град, историята и

3

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

културното наследство, всички творчески дейности, които са основата на съвременните културни индустрии. Като първа крачка е да **разберем, какви ресурси притежава България и в частност София, в аспекта на творческите индустрии и какъв е потенциала на тези пазари.**

Подобна информация е ключова за:

- създаване на стратегия за развитие на културата на национално, регионално и общинско ниво,
- за изработване на стратегия и партньорства при кандидатстването и подготовката на София за културна столица или ако обобщим,
- за цялостното ефективно управление, имайки предвид, че културните и творчески индустрии са симбиоза, между културата, бизнеса, образованието, новите технологии.

Обект на изследването са културните и творчески индустрии в София (дадени в 4 подсектора и 13 области).

Конструираната методология има следните особености и ограничения:

- тя е отражение на добрите европейски практики – базираща се на подхода на ЕВРОСТАТ (Германия, Австрия, Швейцария), т.е. данните са съпоставими. Така например, при измерването на добавената стойност се използва добавена стойност по факторни разходи, което е индикатор наложен от ЕВРОСТАТ (а не брутна добавена стойност) и се използва и от работната група по културна статистика към тази пан европейска организация. Прието е, че чрез този индикатор могат да се получат по точни, детайлни и коректни измервания в областта на изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културния туризъм, сливайки до ниво организация.

4

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория на икономиката на културата

- отражение е на приоритетите за развитие на творческа София – културно наследство, културен туризъм, като последния също е включен. Този факт прави обхвата на методиката уникален, но имайки предвид, че КТИ са конструкция, чиято цел е и изграждане на политики, то обхватът е отворен.
- съобразена е със степента на развитие на пазара на културните и творчески индустрии в София и България;
- създадени са два центъра на анализ — организациите и домакинствата (ново е включването на домакинствата - с цел анализ на потребителските тенденции и по-късно формиране на стимулиращи политики, като базисна крачка за формиране на аудиторията, която приемаме, че е социален продукт, който се формира чрез образование и стимулиращи културни политики);

За целите на практическото изследване и оценката на значението и особеностите на културните и творчески индустрии е разработена методологическа рамка, в която **културния и творчески сектор е разделен на 4 подсектора и 13 области – таблица 1**. Четирите подсектора са обособени в зависимост от начина на създаване, възпроизводство и потребление на културните продукти и услуги:

- **изкуство и наследство** (уникални продукти, конкуренция при потреблението; потребление в момента на създаване);
- **културни индустрии** (масово възпроизводство и разпространение на културния продукт чрез индустриални методи и информационни и комуникационни технологии);
- **творчески индустрии** (междинно потребление на културния продукт в производството на други не-културни продукти).
- **дейности свързани с културен туризъм**

Обсерватория
на икономиката
на културата

Таблица 1

	Подсектори	Области
ИЗКУСТВА, КУЛТУРНИ ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО	ИЗКУСТВА НАСЛЕДСТВО	Визуални изкуства
		Сценични изкуства
		Художествени занаяти
		Културно наследство
	КУЛТУРНИ ИНДУСТРИИ	Музикална индустрия
		Книгоиздаване
		Печатни медии
		Филмова индустрия
		Радио, телевизия и нови медии
		Софтуер и видео игри
	ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ	Дизайн
		Архитектура
		Рекламен пазар
СВЪРЗАНИ ДЕЙНОСТИ	ДЕЙНОСТИ СВЪРЗАНИ С КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ	

Творческите индустрии - политическа конструкция с икономически измерения

Икономическата концепция за изкуствата, културното наследство, културните и творческите индустрии и културния туризъм има динамичен характер, особено когато културните продукти и услуги трябва да се остойностят, т.е. да получат пазарна оценка.

Появата на конструкцията „творчески индустрии“ е една от стъпките в тази посока. Тя има вече почти 20 годишна история и е не толкова икономическа,

Обсерватория на икономиката на културата

колкото политическа конструкция – израз на новите търсения, както в областта на политиките за култура, така и в областта на икономиката на културата.

Осемдесетте години на 20 век дават първите признаци за промяна на традиционния икономически поглед към изкуствата и културните индустрии – от субсидирани сектори, „храненици“ на държавата към сектори - фактор за устойчиво развитие и икономически растеж до днешното разбиране за изкуствата, културните и творческите индустрии като сектори с уникална природа (на културните дейности), даващи възможност за развитие на специфични инвестиционни и бизнес модели и социо-културни политики.

Творческите индустрии е един от тези нови подходи, които промениха традиционният унил бюджетен поглед към културата и доказаха не просто икономически растеж, а динамика, с която нито един друг сектор в пост индустриалните икономики не може да се сравни - те се превърнаха в „мотор“ и стимулатор на икономиката не само на национално, но и на европейско ниво.

За разлика от останалите подходи (трудно измеримите социално-културни ползи или индиректните влияния на културата, като фактор за предприемачество, културен туризъм и др.) при налагане на понятието „творчески индустрии“ инструментариума на измерване е този на класическата икономика (дял към БВП, заетост, преки чуждестранни инвестиции, износ, домакински бюджети), но обхватът е разширен – изкуствата, наследството, културните индустрии, културния туризъм стават елемент от тази мега концепция, където основни фактори на производствения процес са индивидуалното творчество, уменията, таланта, поставени в контекста на възможността за възпроизводство и закрилата на авторското

Обсерватория на икономиката на културата

право върху уникалния културен елемент. На тази база се създава и широката концепция на включване и се добавят архитектурата, рекламата, дизайна.

Понятието “културна индустрия”, което е сърцето на творческите индустрии, е рожба на Франкфуртската школа² в нейните опити да разграничи елитарното, неповторимо изкуство от масовата комерсиализирана култура. Културните индустрии са продукт на новите технологии (печат, звуков запис, фотография, видео, интернет), които дават възможност за масово производство и дистрибуция на артистични стоки и услуги, като за първи път в един контекст думите „индустрия“ и „култура“, т.е. културните блага се разглеждат като социално-икономически феномен, базиращ се на появата на масовата аудитория и възможността за масово възпроизводство.

С времето терминът придобива своя динамика която отразява промените настъпили в културната действителност. Така през последното десетилетие се затвърди понятието “творчески (креативни) индустрии” като то надрасна обхвата на културните индустрии. Към класическите им елементи като филмова индустрия, книгоиздаване, радио и телевизионна индустрия, звукозапис, мултимедии се добавиха и елементи от индустрията за забавления, дизайнерската мода а също така и рекламата, архитектурата, дизайнът, антиквариатът и занаятите и дори сценичните изкуства и въобще пазарът на изкуства. Какво свързва тези дейности? Според повечето икономисти “унифицира ги авторското право, което защитава тяхното творческо или културно съдържание и интелектуална собственост. Така индустриите, които

² „Културната индустрия” се нарича една от главите в труда на немските философи Теодор Адорно и Макс Хоркхаймер, „Диалектика на Просвещението” (1947).

Обсерватория
на икономиката
на културата

са защитени от авторското право се превръщат в синоним на културните и творческите индустрии.”³

Самото понятие възниква в Австралия началото на 90-те години, когато правителството на Кийтинг поставя националната културна политика в контекста на информационните технологии и глобалната масова култура. Целта е културната политика да има икономически измерения, създава се и специална програма „Творческа нация“. Но терминологията навлиза масово чрез Великобритания, която се стреми да наложи творческите индустрии, като политическа конструкция при първото правителство на Блеър. Създава се специално звено „Творчески индустрии“ към Министерството на културата, медиите и спорта и през 1998 г. е първото картографиране (измерване) на сектора. Чрез творческите индустрии пост Тачърстка Англия търси нов мотор за икономически ръст. Ето защо, до скоро творческите индустрии имаха преди всичко англосаксонско звучене и употреба и по-малко континентално, но това бе доскоро...

ИЗКУСТВА, КУЛТУРНИ И ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ В СОФИЯ И НА НАЦИОНАЛНО НИВО - 2011Г.

КЛЮЧОВИ ИКОНОМИЧЕСКИ ДАННИ ЗА ИЗКУСТВАТА, КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО, КУЛТУРНИТЕ И ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ И КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ В СОФИЯ И БЪЛГАРИЯ

Потенциалът на секторът - икономически и социален е безспорен, а относно естетическия и културен и творческия потенциал, то той е сърцевината,

³ Towse, R. Cultural industries, in A Handbook of cultural economics, Edward Elgar Publishing LTD, USA, 2003, p.171.

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

природата на тези дейности. Но целта на настоящия анализ е да ги обхване единствено в икономическия им аспект, като ги измери чрез класическите икономически показатели. Така чрез статистическите индикатори тези уникални стоки и услуги стават съизмерими и макар и не съвършен това е единствения начин те да бъдат остойностени, измерени и сравнени на национално и международно ниво.

Изкуствата, културните и творчески индустрии създават сериозен икономически резултат. През последното десетилетие те си извоюваха признание за специфично икономическо поле с голяма динамика, със социални измерения създаващи партньорски мрежи между обществения сектор и частния бизнес. Културните и творчески индустрии са катализатор за развитие на нови технологии и иновации в културния и индустриален сектор, неделима част са от образованието и модерните регионални и градски политики. Всички тези обнадеждаващи характеристики във времена на криза са потвърдени през последното десетилетие от многобройни изследвания, национални и на паневропейско ниво.

Първа крачка във всички тези изследвания е картографирането, което показва какво притежава един град или национална икономика. Картографирането дава възможност за:

- Управленски решения взети на база реална информация за налични ресурси и ограничения, т.е.
- Изграждане на така наречените „информирани политики“ и то не само в областта на културата, а поради смесената природа на КТИ вече говорим за общи политики между културния сектори и индустрията
- Създава се възможност за политика, която да създава синергия между частен и държавен сектор, отново поради факта, че тук са представени изкуства и индустрии, които са субсидирани, но също и такива , който

10

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория на икономиката на културата

които оцеляват сами на пазара и дори такива, които процъфтяват и теглят отделни пазари напред.

- Навлизат нови форми за финансиране, които са отражение и на сериозните обороти които се създават в сектора.
- Този сравнително скоро конструиран икономически дял се оказва иновативен, както на технологично ниво, така и на социално – дава възможност за регенериране на западнали райони, поради факта, че микро бизнеса е преобладаващ, а такава форма е лесна за кредитиране, и ето-появява се идеята за бизнес инкубаторите. В същото това поле на изкуства и индустрии възникват и се обгрижват със специални стимули и политики и мощни клъстър⁴, създаващи тенденции в глобални индустрии-например музикалната.
- Ако първата крачка е картографирането, то финалната и логика води до създаване на стратегия за КТИ, т.е. за културата на една нация. Стратегии, които за да са работещи интегрират – финансови механизми, регионални политики, програми за развитие на малкия и средния бизнес, програми за обучение.

С настоящето изследване София се присъедини към Лондон, Берлин, Ливърпул – градове изградили културните си политики и стратегии за развитие на основа картографиране на КТИ.

⁴Клъстерите са фирми и индустрии, свързани чрез вертикални (купувач/доставчик) или хоризонтални (общи клиенти, технология и др.) взаимоотношения, като основните играчи най-често са разположени в един обособен район. Тези географски концентрации на взаимосвързани фирми (специализирани доставчици, доставчици на услуги, и свързаните с тях институции в дадена област) възникват, защото спомагат за нарастване на производителността. Развитието на клъстери е важно ново направление в икономическата политика на национално, но и на фирмено ниво), с цел изграждане на макроикономическата стабилизация, отваряне на пазара и намаляване на разходите за правене на бизнес. (По дефиниции и информация от страницата на Институт за стратегия и конкурентноспособност, Харвард - <http://www.isc.hbs.edu/econ-clusters.htm>)

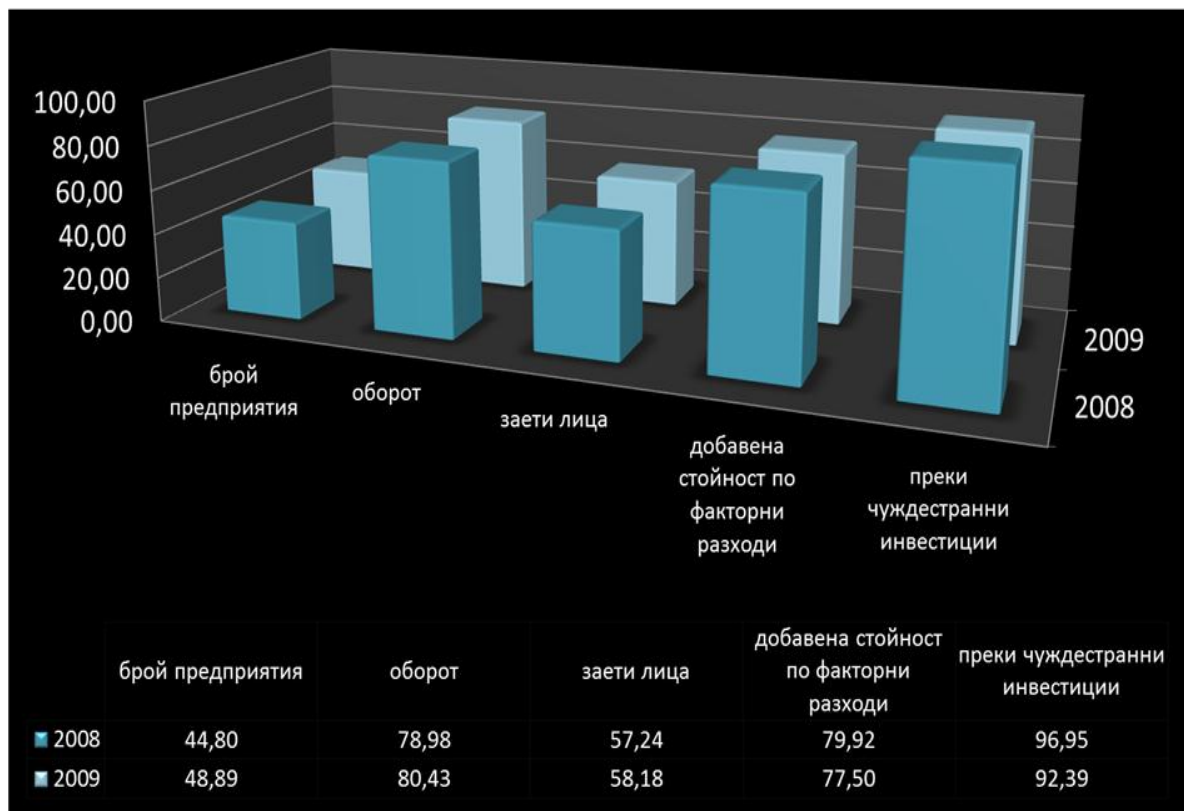

Обсерватория на икономиката на културата

Данните от картографирането очертават София като национален център на културните и творчески индустрии. Основните показатели за икономическата значимост на КТИ – **добавена стойност, заети, оборот, брой предприятия, преки чужди инвестиции** показват **концентрация между 49% до 92% в града**. Тези цифри дават основание да наречем София – град на културните и творчески индустрии, или още по-точно би било наименованието „творческа София“.

Изкуства, културни и творчески индустрии и културен туризъм – относителен дял на София, в %

12

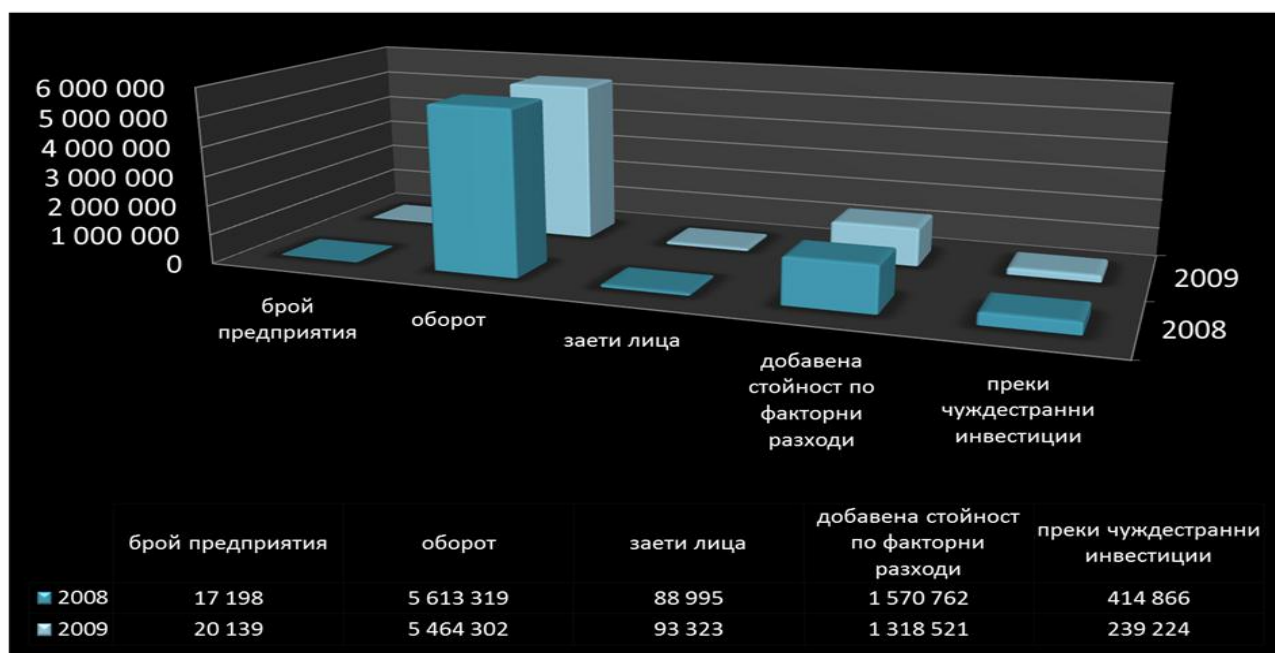
Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

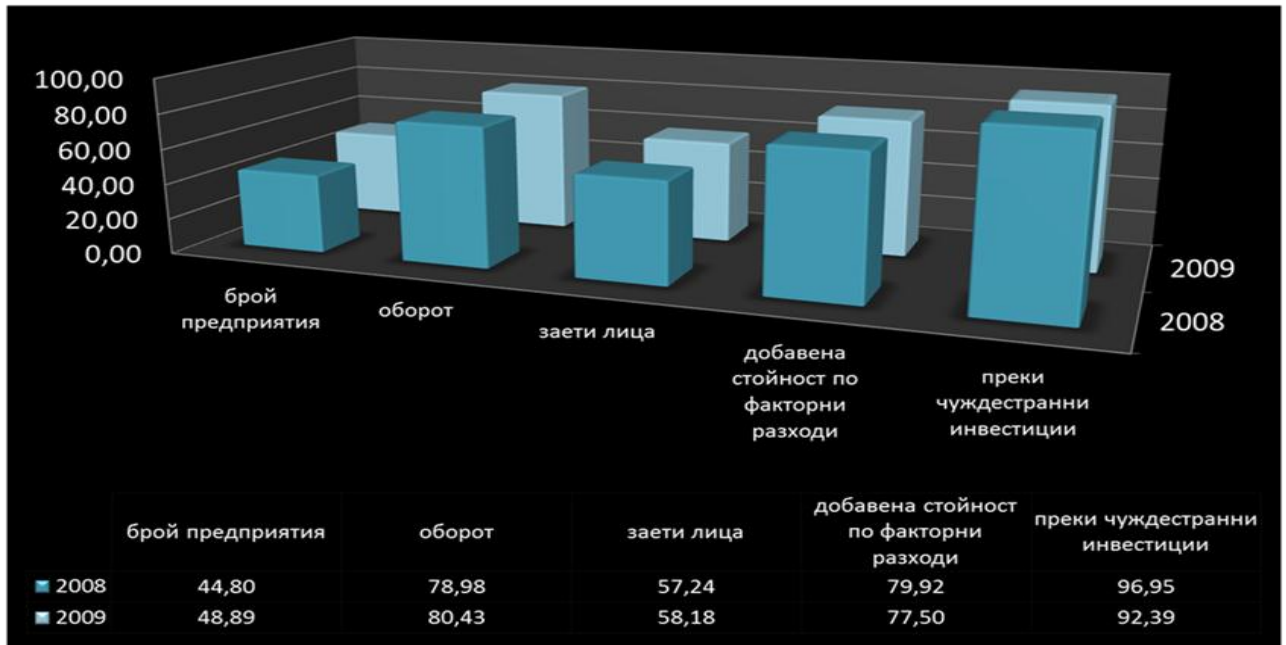
Културните и творчески индустрии в България се оказват сектор със сериозна икономическа значимост и положителна динамика, като дори в период на криза има растеж на броя предприятия и заетостта. (Данните са за 2008, 2009 г.)

Изкуства, културни и творчески индустрии и културен туризъм-основни показатели, общо за България

Обсерватория на икономиката на културата

Изкуства, културни и творчески индустрии и културен туризъм - относителен дял на София, в %

ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ В КУЛТУРНИТЕ И ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ (КТИ)

КТИ създават 4,1% (2008г) - 3,7% (2009г) от добавената стойност (по факторни разходи) в икономиката на страната. За наблюдавания период това е усреднен показател от 3,9% добавена стойност, което е в горната граница – обикновено между 2%-4% е добавената стойност според повечето европейски картографирания през последните години. За икономиката на София, обаче добавената стойност създадена от КТИ за същия период е почти два пъти по-висока - 7,5 % (2008г) – 6,6% (2009г). Това е закономерно отражение на факта, че в София се създава 77,5% (2009г) от добавената стойност на КТИ. Водещи области с над 90% концентрация по

Обсерватория по икономиката на културата

създаване на добавена стойност в столицата са филмовата индустрия 96,75% и софтуера и видео игрите с 90,35%.

Добавена стойност- относителен дял на София /общо България (изкуства, културни и творчески индустрии и културен туризъм)- в %

	2008	2009
■ визуални изкуства	49,24	56,10
■ сценични изкуства	96,62	89,47
■ културно наследство	27,20	33,19
■ музикална индустрия	55,22	65,16
■ книгоиздаване	66,53	60,92
■ печатни медии	79,79	80,44
■ филмова индустрия	95,66	96,75
■ радио, телевизия, но	89,08	86,43
■ софтуер и видео игри	89,47	90,35
■ дизайн	70,42	50,74
■ архитектура	71,21	66,32
■ рекламен пазар	86,56	73,07
■ културен туризъм	55,86	66,05

Сценичните изкуства, радио, телевизия и нови медии, и печатните медии са следващите, които създават в София най-висок процент от добавената стойност в КТИ, т.е. те се отличават с най-висока степен на концентрация по фактор създаване на добавена стойност. Голяма част от тях са обвързани или с общи ресурси, или с общи доставчици т.е. създава се мрежова структура основаваща се на общ производствен процес, т.е. преливане на средства, или наличие на общи свързващи дейности, при участие в една верига на създаване на стойността.

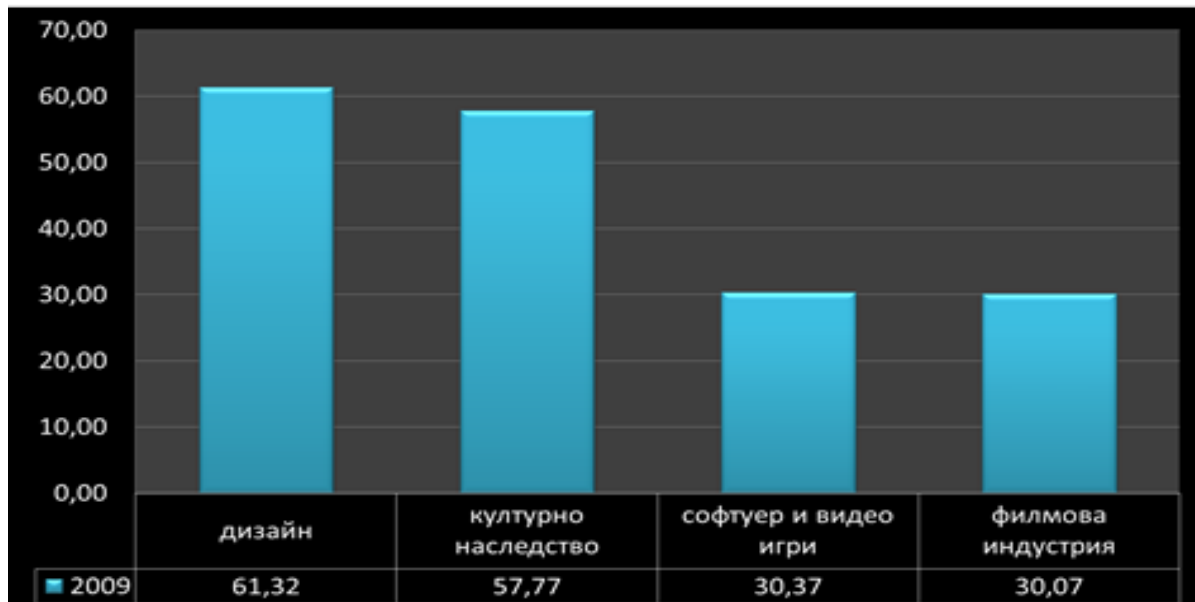

Обсерватория по икономиката на културата

Тук представлява интерес странно високия дял на сценичните изкуства - 89,47%, въпреки, че в София са 50% от всички наблюдавани организации при тези изкуства и почти една трета от заетите. Поради липса на други данни освен тези на статистиката за обхванатата група, можем да предположим, че този висок дял идва от присъствието на водещи импресарски агенции в София, като се вижда и сериозен спад за 2009г.. Дали това е тенденция и на какво се дължи може да стане ясно при по-дълго наблюдение на сектора . С най-слаба концентрация в София относно създаване на добавена стойност е културното наследство –едва 33,19%. Имайки предвид, че това са музей, както и недвижими паметници на културата, то съвсем естествена е тяхната децентрализация.

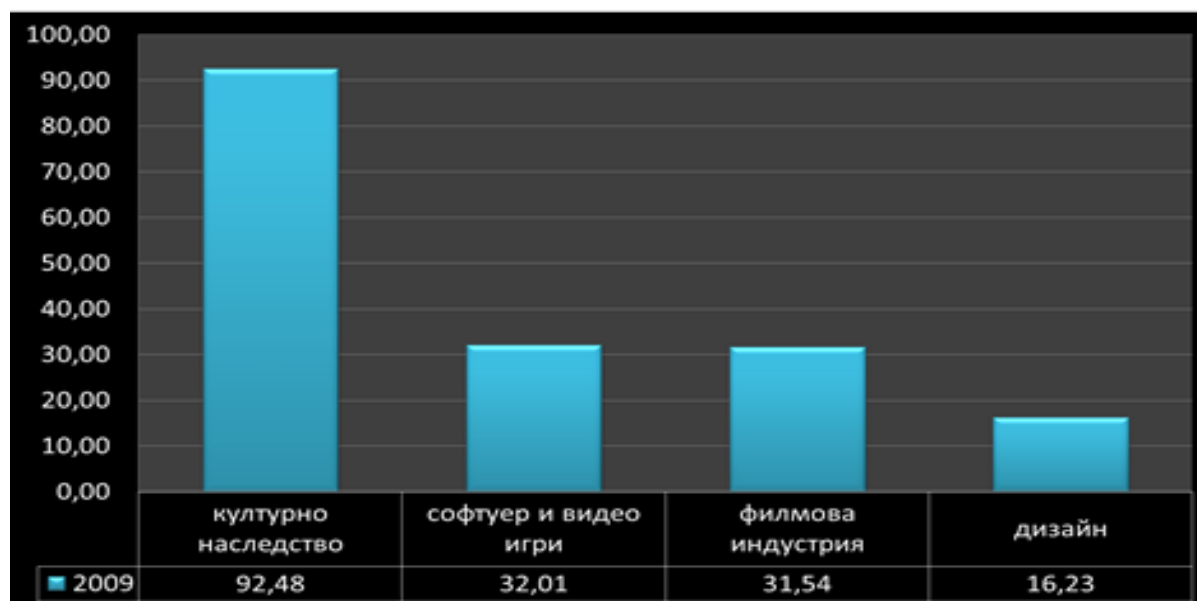
Добавена стойност- най –голям прираст(2009 към 2008 г.)
(изкуства, културни и творчески индустрии и културен
туризъм)-за България, в %

Обсерватория по икономиката на културата

Добавена стойност- най-голям прираст (2009 към 2008 г.)
(изкуства, културни и творчески индустрии и културен
туризъм)-за София, в %

Но когато измерваме прираста на добавената стойност, то културното наследство е водеща област за София и на второ място за България. Но и за София и за България първите четири области са дизайна, културното наследство, софтуера, филмовата индустрия – явно безспорни фаворити при растежа и то в година отбелязана от икономистите, като кризисна. Тези области са мотори на растежа и при повечето европейски културни и творчески индустрии, но това което е **национален отгънък при нас е появата на филмовата индустрия**. Един от стимулиращите фактори там е появата на закона за филмовата индустрия през декември 2004г. и нарасналото и устойчиво субсидиране на сектора през периода 2005-2009..г. Имайки предвид поне 2-2,5 годишния оборот на средствата (от идеята до появата на филма на екран) то през 2008 е естествен периода на растеж.

17

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория
на икономиката
на културата

ЗАЕТОСТ В КУЛТУРНИТЕ И ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ

Положителни тенденции във времена на икономическа криза

Ръст на заетостта в изкуствата, културните и творческите индустрии за България и за София във време на икономическа криза

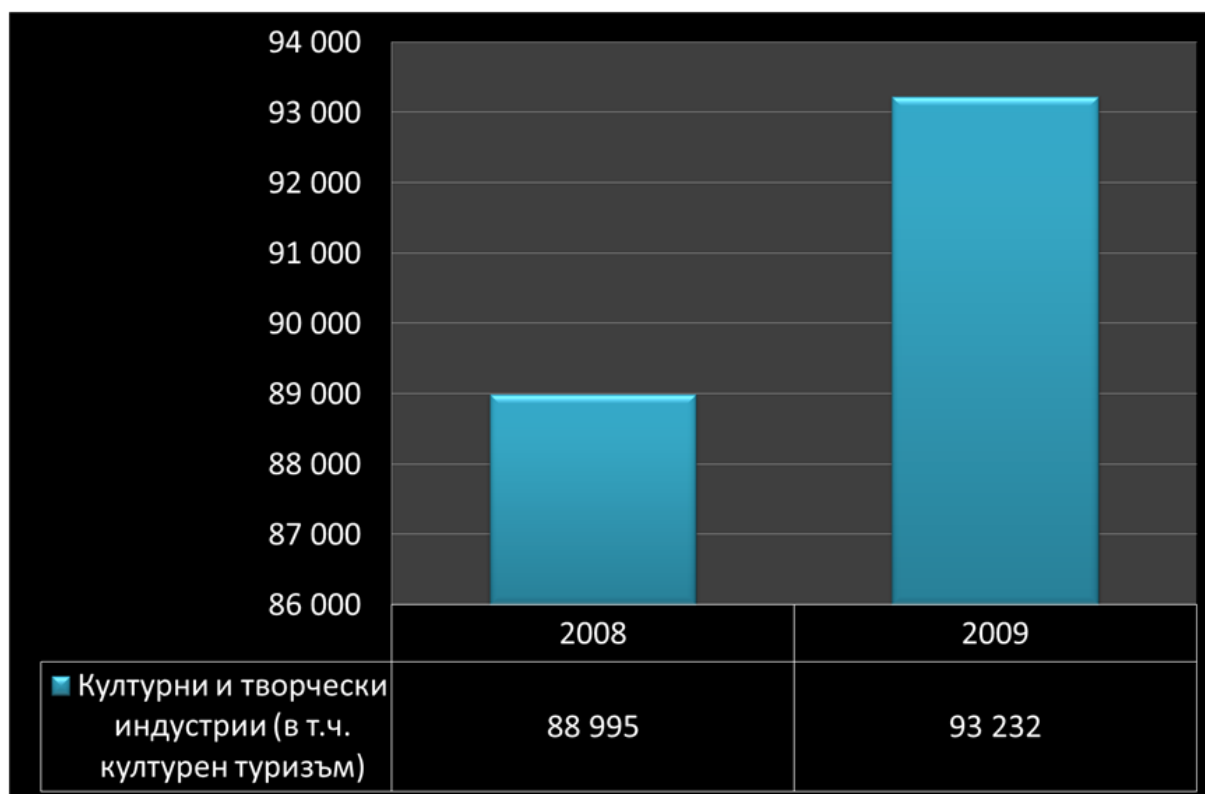
През последното десетилетие в голяма част от европейските държави културните творчески индустрии са изведени като един от приоритетите на икономическата политика. Разработването на специализирани стратегии доведе до значителен ръст в националните икономики не само в страни с традиции в тази посока, но и в държави с малки по обем пазари, но с целенасочени комплексни програми за развитие на творческия сектор. Отчита се динамичен икономически принос на сектора към БВП в Европейския съюз. **Така например, получените данни показват, че по един от най-важните показатели за развитието на един сектор от икономиката, а именно заетостта, културните и творчески индустрии бележат ръст с 4,9 % за периода 2008-2009 година, т. е. по време на икономическа криза и в условия на съкращения на публичните субсидии,**

Обсерватория
по икономиката
на културата

**Заети в изкуства, културни и творчески индустрии
(в т.ч. културен туризъм), общо за България**

През 2009 г. заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии, в т.ч. и културния туризъм в България са 93 232. В сравнение с 2008 г. заетите нарастват с 4 237 лица. От всички заети в изкуствата, културните и творческите индустрии през 2009 г. 78 939 са наети лица по трудов договор, а 28 569 са наети лица по извънтрудови правоотношения (граждански договор). Наетите лица по извънтрудови правоотношения (граждански договор) заедно с наетите лица по трудов договор надхвърлят общият брой заети, тъй като относително висок процент от заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм работят на повече от един граждански договор. Спрямо 2008 г. се наблюдава тенденция на увеличаване на наети лица по трудов договор- от 76 488 през 2008 г. на 78 939 през 2009 г. Тази положителна

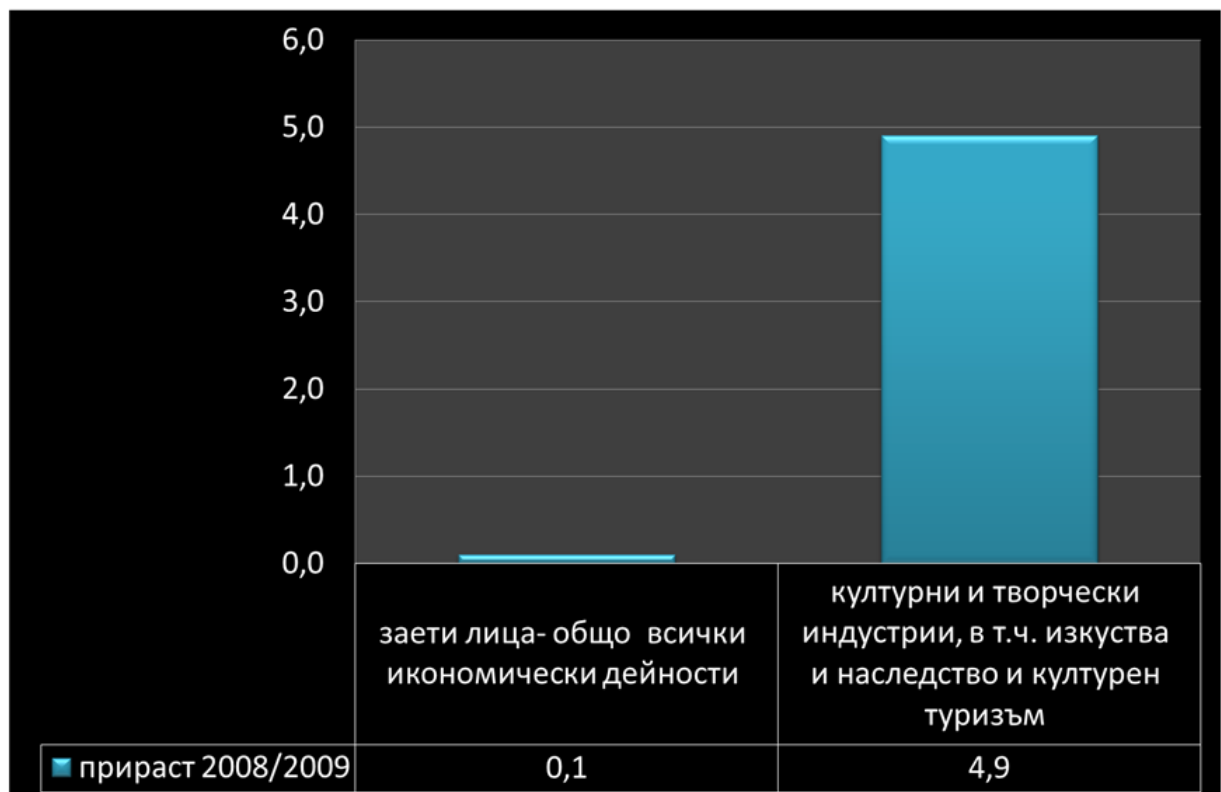

Обсерватория по икономиката на културата

динамика за културните и творчески индустрии не съвпада с тенденцията на национално ниво за намаляване на наетите лица на трудов договор за всички икономически дейности.

Прираст 2009/2008- заети лица-общо всички икономически дейности/Изкуства, културни и творчески индустрии (в т.ч. културен туризъм)-общо за България, в %

Заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм отбелязват прираст от 4,9% през 2009 г. спрямо 2008 г. Делът на прираста на наетите лица е 3,20% , а на наетите лица по извън трудови правоотношения е отрицателен -3,76%. Компенсацията за отрицателните стойности за наетите по граждански договор и на общият високият

20

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

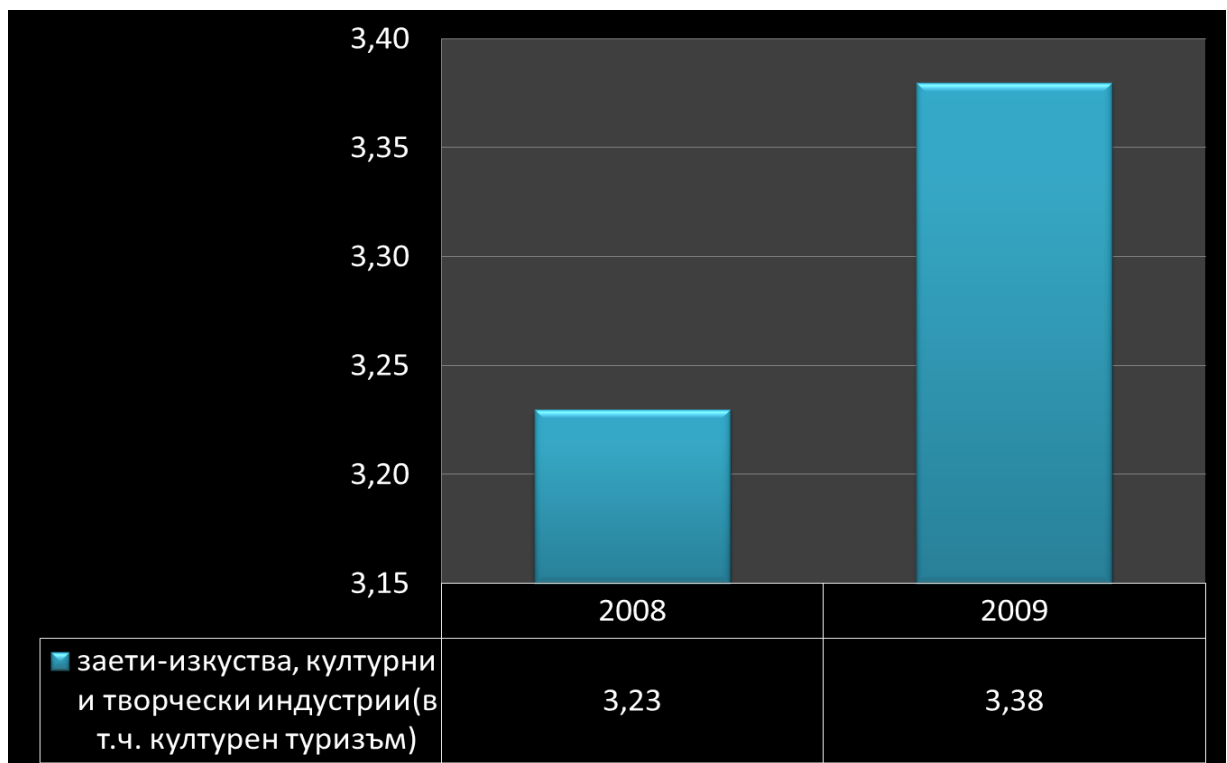

Обсерватория по икономиката на културата

относителен растеж идва от творческите индустрии- 4,36% за наетите лица и 28,33% за наетите по извън трудови правоотношения граждански договор), както и от нарастване на заетите в културния туризъм- 3,75% за наетите лица и 64,39% за наетите по извън трудови правоотношения(граждански договор).

Този ръст на заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм, е впечатляващ по отношение на прираста на общо заетите във всички икономически дейности на национално ниво-0,1%.

Заети – Изкуства, културни и творчески индустрии (в т.ч. културен туризъм)/общо заети от всички икономически дейности, в %

Делът на заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм в българската икономика също нараства – от 3,23% през 2008г., на 3,38% през 2009 г. Наетите лица през 2008 г. са 3,03% от

Обсерватория на икономиката на културата

българската икономика и нарастват до 3,17 % през 2009 г. Изключително висок е дялът в българската икономика на наетите по извънтрудови правоотношения (граждански договор) в изкуствата, културните и творчески индустрии и културния туризъм – 14,17% през 2008 г. и 13,95% през 2009 г. Спецификата на труда в културните и творчески индустрии, отрежда дял от около 1/6 в българската икономика на т.нар. „плаващи работни ангажименти“, без трудов договор, без постоянен срок на заетост. За това допринася и преобладаващото финансиране в сектора- проектно финансиране. Най-висок дял от изкуствата, културните и творчески индустрии и културния туризъм имат културните индустрии с 8,66% през 2008 г. и 8,48% през 2009 г., а от 13 разгледани под сектора- филмовата индустрия има най-висок дял на наети лица по извънтрудови правоотношения(граждански договор)- 2,91% през 2009 г.

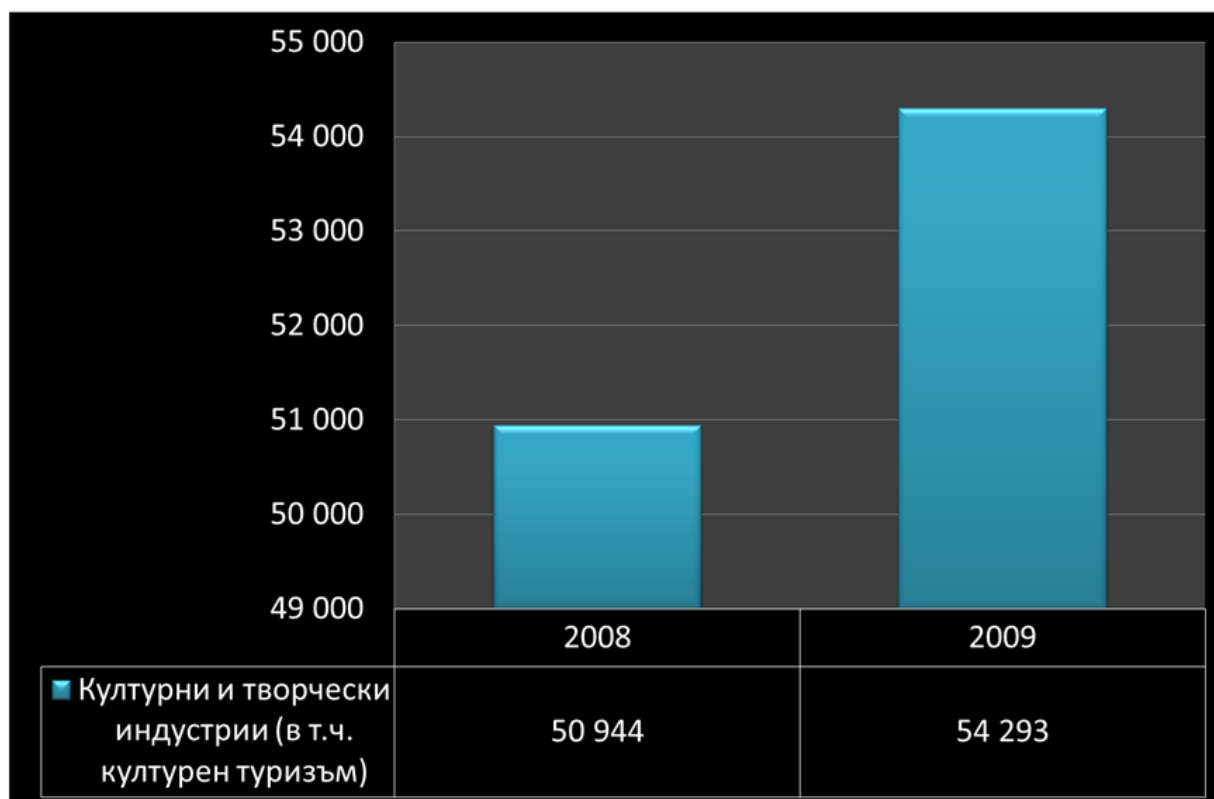
Заети в изкуства, културни и творчески индустрии и културен туризъм в София

По относителен дял на заетите в културните и творчески индустрии, данните за България потвърждават тенденциите за дялът на заетите в страните от Европейския съюз- около 3-3,5%.

Обсерватория
по икономиката
на културата

Заети в изкуства, културни и творчески индустрии (в т.ч. културен туризъм), за София

През 2009 г. заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии, в т.ч. и културния туризъм в София са 54 293. Спрямо 2008 г. се отбелязва прираст с 3 349 лица 50 944. От всички заети в изкуствата, културните и творческите индустрии през 2009 г. в София, 47 581 са наети лица по трудов договор, а 22 793 са наети лица по извънтрудови правоотношения (граждански договор). Наетите лица по извънтрудови правоотношения (граждански договор) заедно с наетите лица по трудов договор и в София надхвърлят общият брой заети, тъй като относително висок процент от заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм работят на повече от един граждански договор. Нещо повече, дялът на наетите по граждански договор в София представлява около 80% от всички наети лица по граждански договор

23

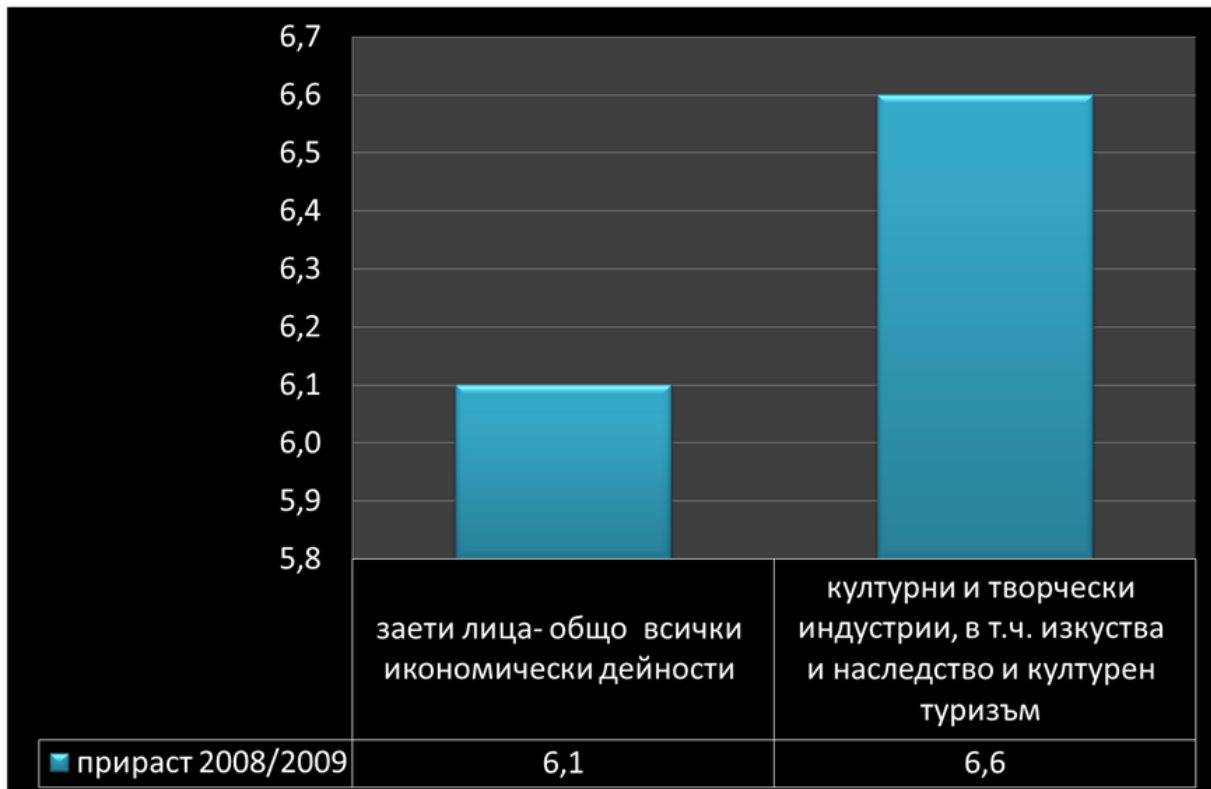
Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

общо за страната. Спрямо 2008 г. се повтаря тенденция на увеличаване на наети лица по трудов договор, както на национално ниво- от 45 505 през 2008 г. на 47 581 през 2009 г. В София, наетите лица по всички икономически дейности също бележат ръст, за разлика от динамиката на национално ниво за намаляване на наети лица на трудов договор.

Прираст 2008/2009- заети лица-общо всички икономически дейности-за София /Изкуства, културни и творчески индустрии (в т.ч. културен туризъм), в %

Делът на прираста на наетите лица е 4,56% , а на наетите лица по извънтрудови правоотношения -2,49 %. И тук, компенсирането на високият относителен растеж идва от творческите индустрии- 3,71% за наетите лица и 37,67% за наетите по извънтрудови правоотношения(граждански договор), както и от

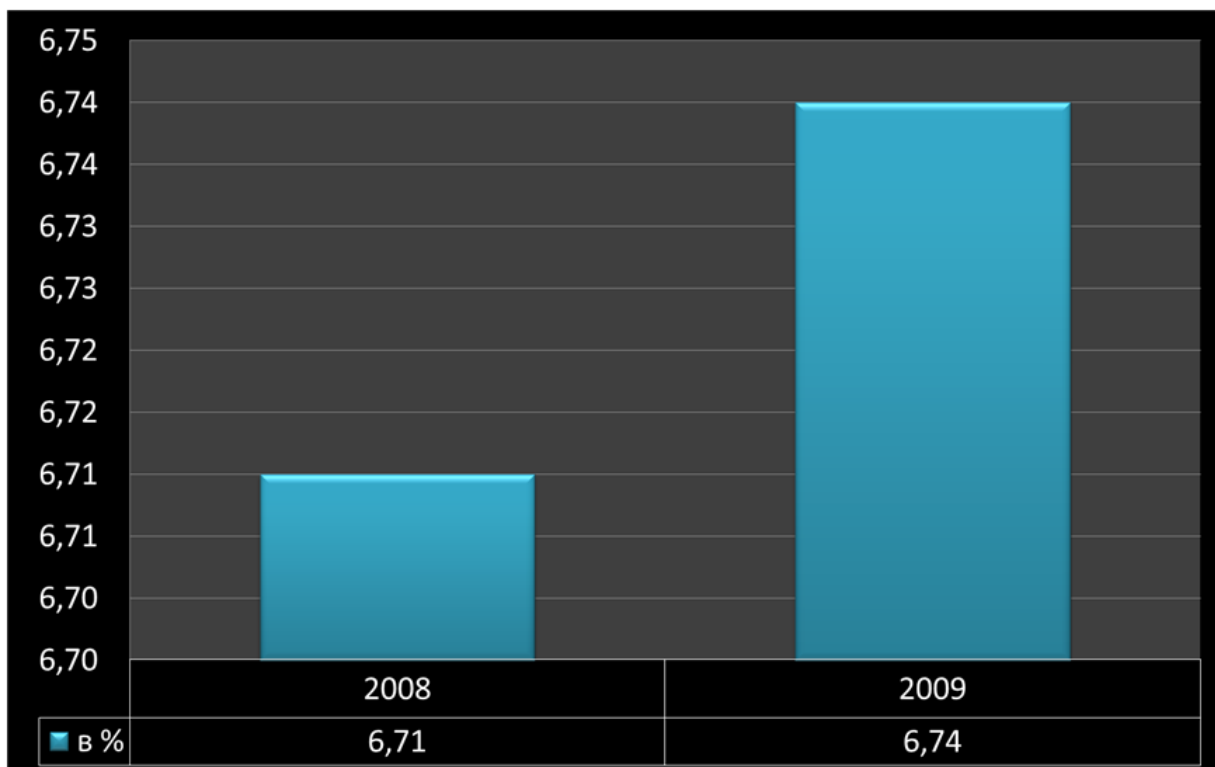

Обсерватория по икономиката на културата

нарастване на заетите в културния туризъм- 4,72% за наетите лица и 55,87% за наетите по извънтрудови правоотношения(граждански договор).

Прираста на заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм в София е по-висок от този на национално ниво. Относителният дял на нарастване на заетите в културните и творческите индустрии в София- 6,6% е близък по нарастване на общо заетите във всички икономически дейности в Столична община - 6,1%. Този факт се обяснява с относително високата концентрация на икономически дейности на територията на Столична община, по-устойчиво икономическо и финансово поведение на бизнеса и висок дял на ново разкрити работни места.

Заети лица – Изкуства, културни и творчески индустрии (в т.ч. културен туризъм)/общо заети лица всички икономически дейности, за София, в %

Обсерватория на икономиката на културата

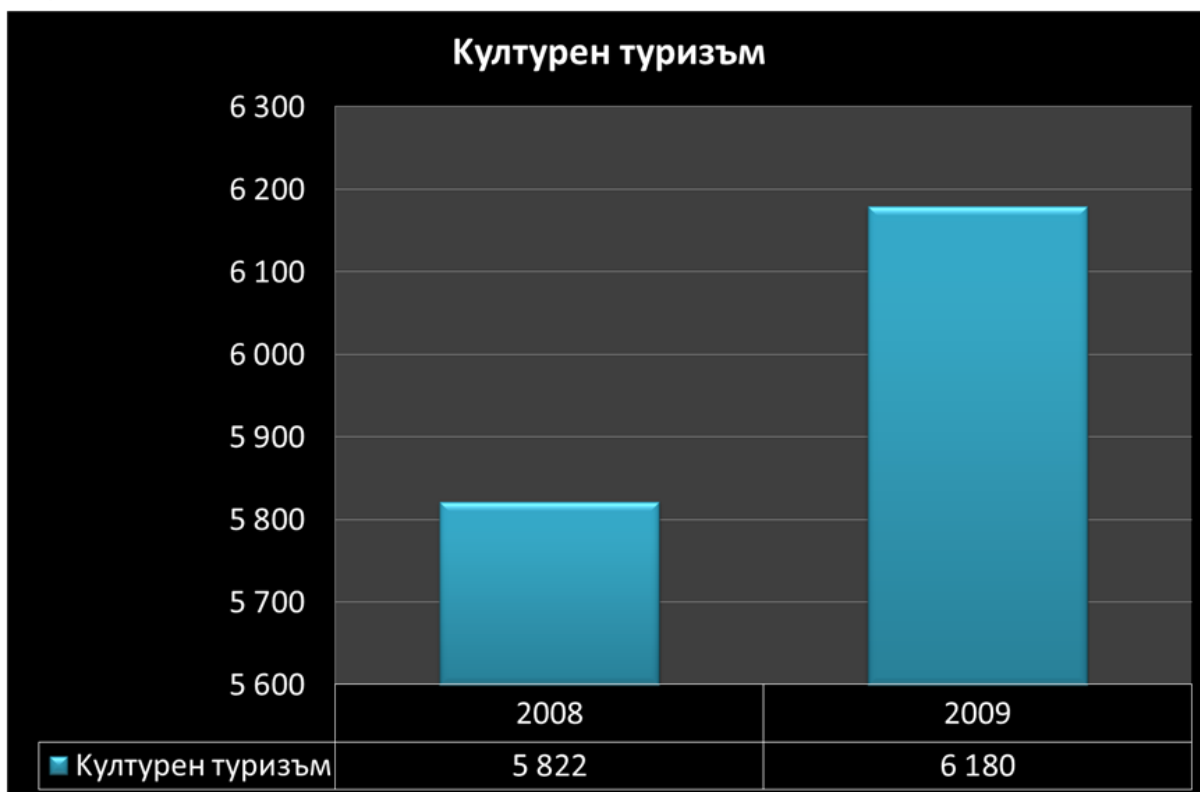
Делът на заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм в икономиката на София също нараства и е два пъти по-висок от общо за страната – от 6,71% през 2008г., на 6,74% през 2009 г. Наетите лица през 2008 г. са 6,45% от икономиката на София и намаляват минимално с 0,1 до 6,44% през 2009 г. Повтаря се тенденцията на изключително висок дял в икономиката на София на наетите лица по извънтрудови правоотношения (граждански договор) в изкуствата, културните и творчески индустрии и културния туризъм – 21,66% през 2008 г. и 20,77% през 2009 г. Делът на „плаващи работни ангажименти“, без трудов договор, без постоянен срок на заетост е около 1/5 в икономиката на София, по-висок от този на национално ниво на т.нар. Този по-висок дял се обяснява и с относително високото финансиране на проектен принцип, което във време на икономическа криза бе увеличено. Най-висок дял от изкуствата, културните и творчески индустрии и културния туризъм, отново имат културните индустрии с 15,06% през 2008 г. и 13,64% през 2009 г., и от 13 разгледани под сектора в София, филмовата индустрия има най-висок дял на наети лица по извънтрудови правоотношения (граждански договор) – 5,41% през 2009 г.

Културен туризъм –заети лица/общо за България/

Обсерватория
по икономиката
на културата

Заетите в културният туризъм в България през 2009 г., са 6 180 лица. Наетите лица по трудов договор са 4989 през 2008 г. и 5176 през 2009 г., а наетите лица по извънтрудови правоотношения (граждански договор) през 2008 г. са 497, а през 2009 г. 817. Като дял от икономиката на България, заетите в културният туризъм представляват 0,21% през 2008 г. и 0,22% през 2009 г.

Относителният дял на културния туризъм в държавите от Европейския съюз е около 0,5% от общо заетите по всички икономически дейности. В България за 2008/2009 г. се наблюдава постъпково увеличение и макар и по-бавно динамиката на числата би могла да се доближи до стойностите средно за останалите държави от Европейския съюз. Още повече, че Стратегическият план за развитие на културния туризъм е единственият стратегически документ

27

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

в областта на изкуствата , културните и творчески индустрии на национално ниво, който би следвало да стане „жив организъм“ с конкретни политики и индикатори за измерване на ефикасността и ефективността на културния туризъм в България.

Културен туризъм – заети лица/за София/

Заетите в културният туризъм в София през 2009 г, са 3 286 лица. Наетите лица по трудов договор са 2 785 през 2008 г. и 2 832 през 2009 г., а наетите лица по извънтрудови правоотношения (граждански договор) през 2008 г. са 213, а през 2009 г. 332. Като дял от икономиката на София, заетите в културният туризъм представляват 0,41% през 2008 г. и 0,41% през 2009 г.

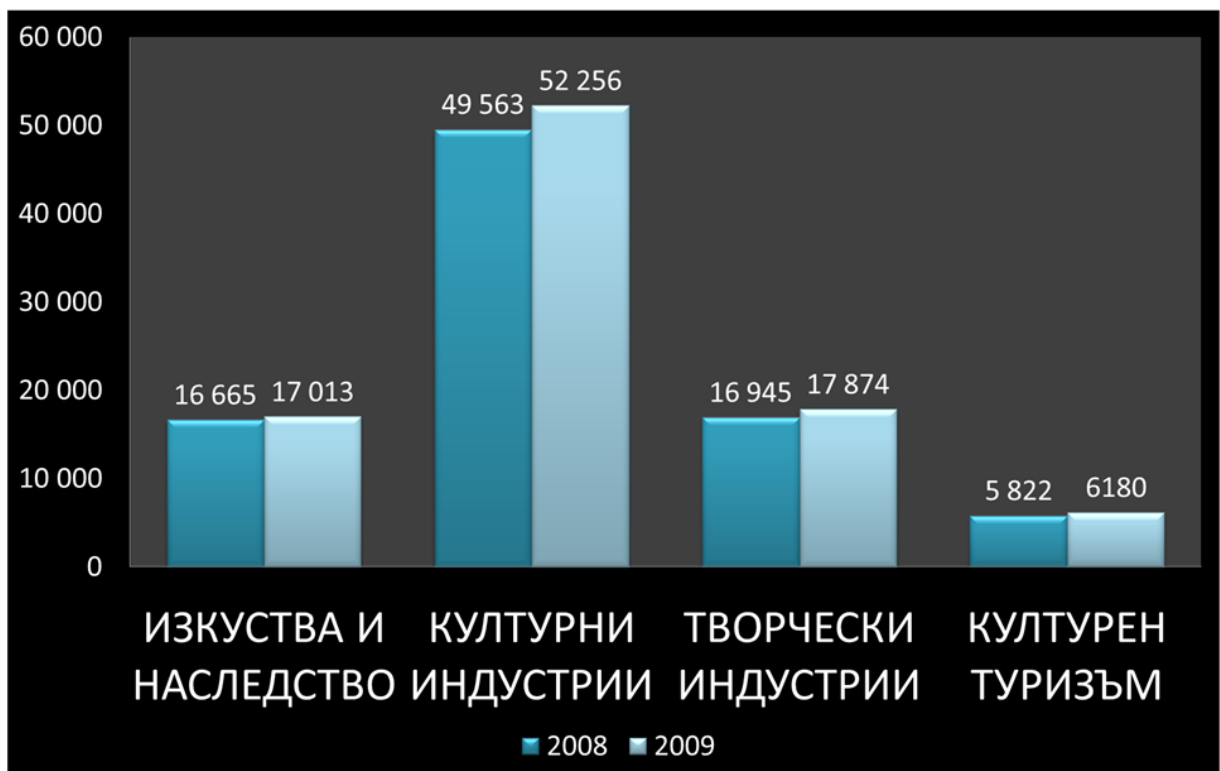

Обсерватория на икономиката на културата

Делът на културния туризъм в икономиката на София е почти два пъти по-голям от този на национално ниво. Факт, че културният туризъм е изведен като един от приоритетите на Столична община, инвестициите по европейски проекти, инвестициите от националния и общинският бюджет, допринасят за по-високите темпове и по-високата концентрация на културен туризъм в столицата.

Заети в изкуства, културни и творчески индустрии, в т.ч. изкуства и наследство и културен туризъм, 2008-2009 г. /общо за България/

Най-големият относителен дял на заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм, имат културните индустрии със 49 563 заети през 2008 г. и 52 256 заети през 2009 г. Втори се нареждат

Обсерватория по икономиката на културата

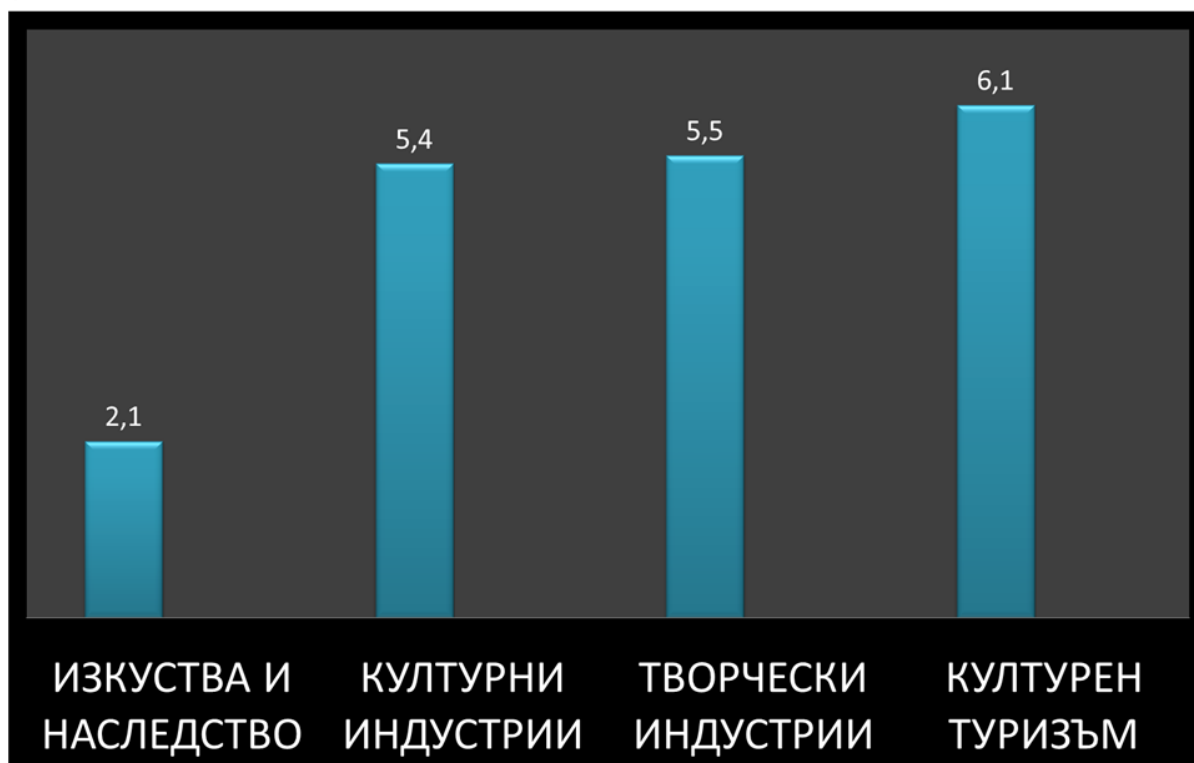
творческите индустрии с 16 945 заети през 2008 г. и 17 874 заети през 2009 г. , следват изкуствата и наследството с 16 665 заети през 2008 г. и 17 013 през 2009г. и културния туризъм с 5 822 заети през 2008 г. и 6 180 заети през 2009 г. Най-бързо развиващият се сектор, с най-голям дял заети културните индустрии има шест под сектора, като с най-много заети между тях е „Печатни медии“ -14 365 заети, на второ място е „Книгоиздаването“ с 13 625 през 2009 година, трети подред подсектор е „Радио, телевизия и нови медии“ с 12 327 заети, следван от „Софтуер и видео игри“ с 8 776 заети, „Филмовата индустрия“ с 2 182 заети и „Музикалната индустрия“ с 981 заети. Подсекторите на творческите индустрии са както следва „Рекламен пазар“- 11 026, втори е „Архитектурата“ с 5 831 заети и „Дизайна“ с 1017 заети. От изкуствата и наследство, най-многоброен е подсектор „Сценични изкуства“ с 8334 заети, втори е „Културно наследство“ с 6 412 заети и „Визуалните изкуства“ с 2 267 заети.

Прираст на заетите в културни и творчески индустрии, в т.ч. изкуства и наследство и културен туризъм, 2008-2009 г. /общо за България/, в %

Обсерватория по икономиката на културата

На национално ниво културният туризъм бележи най-висок прираст на заетите за 2009 г. спрямо 2008 г. -6,1%. След него, на второ място се нареждат творческите индустрии с ръст от 5,5%, следвани от културните индустрии-5,1% и сценичните изкуства с 2,1%. Вторият най-динамично развиващият сектор, творческите индустрии, дължи относително високият прираст на „Дизайна“, който реализира прираст на заети лица с 44,87%. В културните индустрии най-висок прираст на заети има „Софтуер и видео игри“ с 23,45%, следван от „Филмовата индустрия“ с 20,29% прираст на заети лица. Въпреки че обемът на заетите във филмовата индустрия е с относително ниски нива за българската икономика като цяло (типично за тази индустрия навсякъде в Европа), както и спрямо заетите в културните и творческите индустрии, интересно е да се отбележи, че през 2009 спрямо 2008 година, филмовата индустрия е между трите сектора, които имат най-висок ръст на заетите на

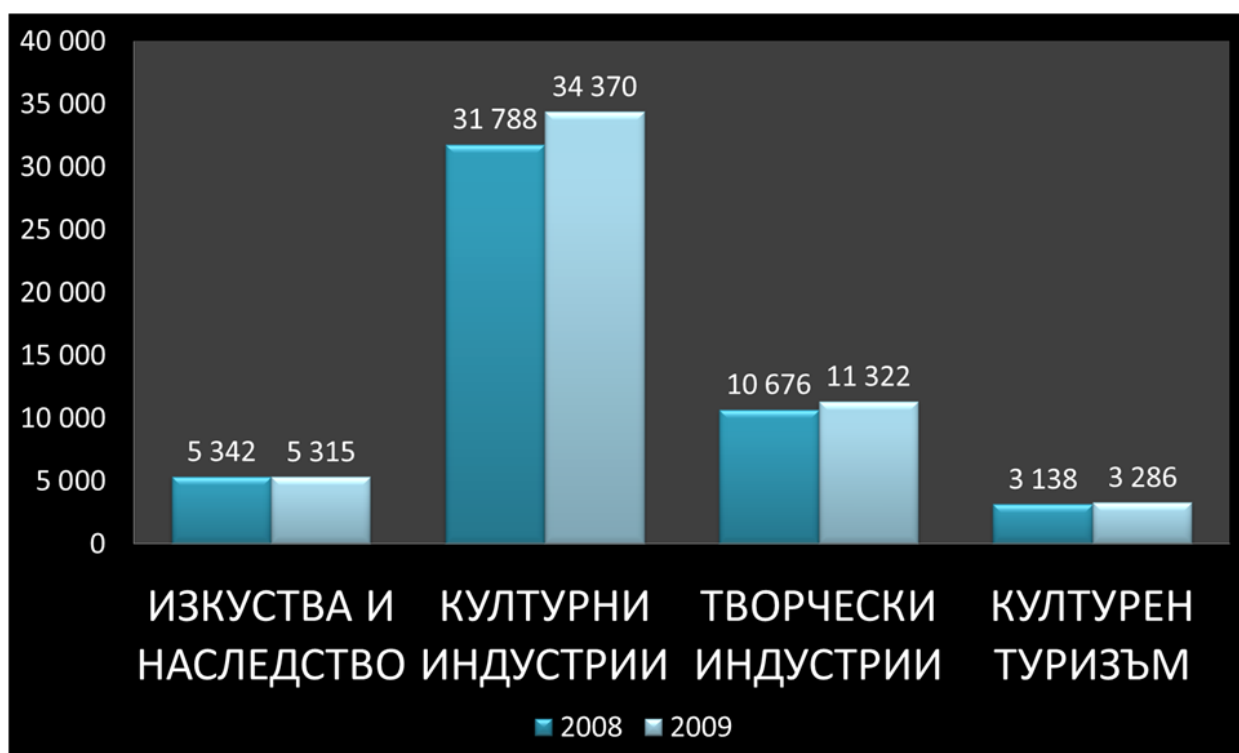

Обсерватория по икономиката на културата

национално ниво. Бихме могли да заключим, че ако за дизайна и софтуера, и видео игрите това е световен феномен и тенденцията в България следва темпа на нарастване на заетите в световен мащаб, то за филмовата индустрия това е по-скоро национален феномен и най-бързо развиващият се сектор от културните и творчески индустрии, на който дори и външни фактори като финансовата и икономическа криза не му влияят в такава степен, както на останалите сектори от културните и творческите индустрии.

Заети в културни и творчески индустрии, в т.ч. изкуства и наследство и културен туризъм, 2008-2009 г. /за София/

Най-големият относителен дял на заетите в изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм в София имат културните индустрии със 31 788 заети през 2008 г. и 34 370 заети през 2009 г. Втори се нареждат творческите индустрии с 10 676 заети през 2008 г. и 11 322 заети през

Обсерватория на икономиката на културата

2009 г. , следват изкуствата и наследството с 5 342 заети през 2008 г. и 5 315 през 2009г. и културния туризъм с 3 138 заети през 2008 г. и 3 286 заети през 2009 г. Най-бързо развиващият се сектор и с най-голям дял заети в София, повтаря тенденцията на национално ниво, е културни индустрии, от него с най-много заети е „Радио, телевизия и нови медии“ с 8 819 заети през 2009 г. , на второ място е „Печатни медии“ -8 478 заети, трети подред подсектор е „Книгоиздаването“ с 7 562, следван от „Софтуер и видео игри“ с 7 323 заети, „Филмовата индустрия“ с 1867 заети и „Музикалната индустрия“ с 321 заети. Подсекторите на творческите индустрии са както следва „Рекламен пазар“- 7395, втори е „Архитектурата“ с 3341 заети и „Дизайна“ с 425 заети. От изкуствата и наследство, най-многоброен е подсектор „Сценични изкуства“ с 2964 заети, втори е „Културно наследство“ с 1598 заети и „Визуалните изкуства“ с 753 заети.

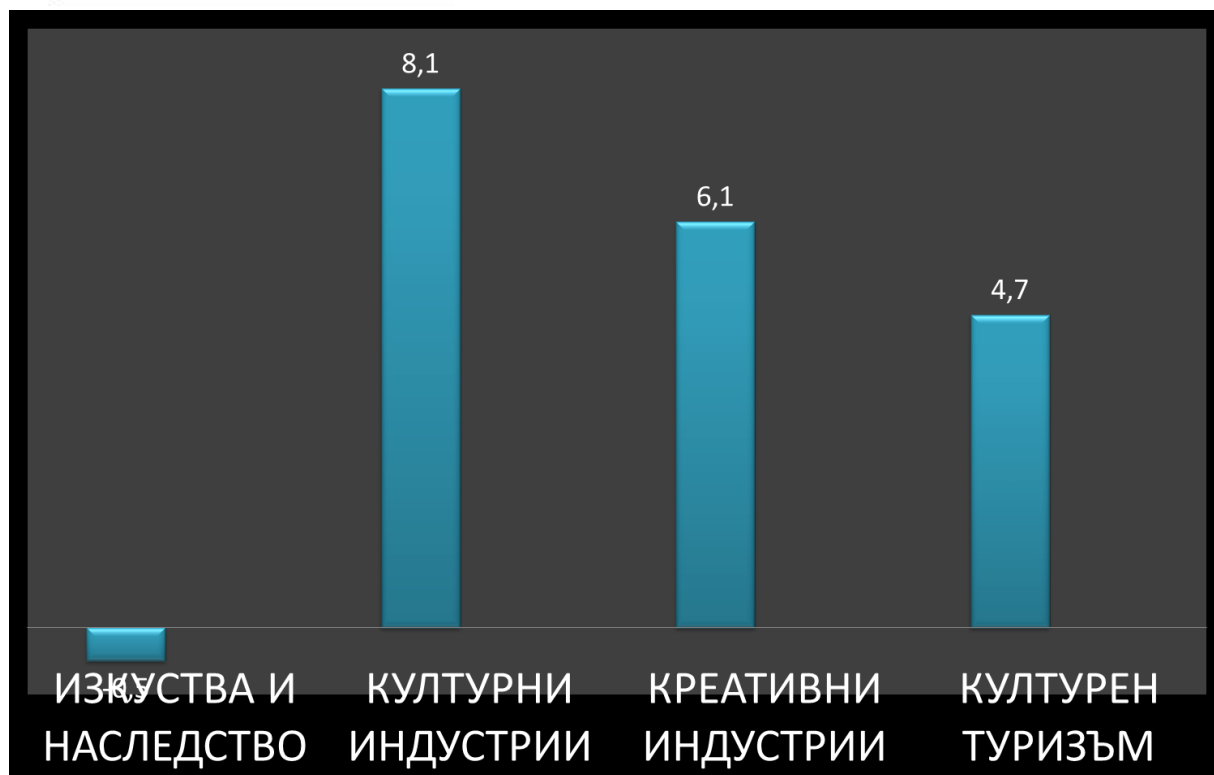
Прираст на заетите в културни и творчески индустрии, в т.ч. изкуства и наследство и културен туризъм, 2008-2009 г. / София/, в %

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

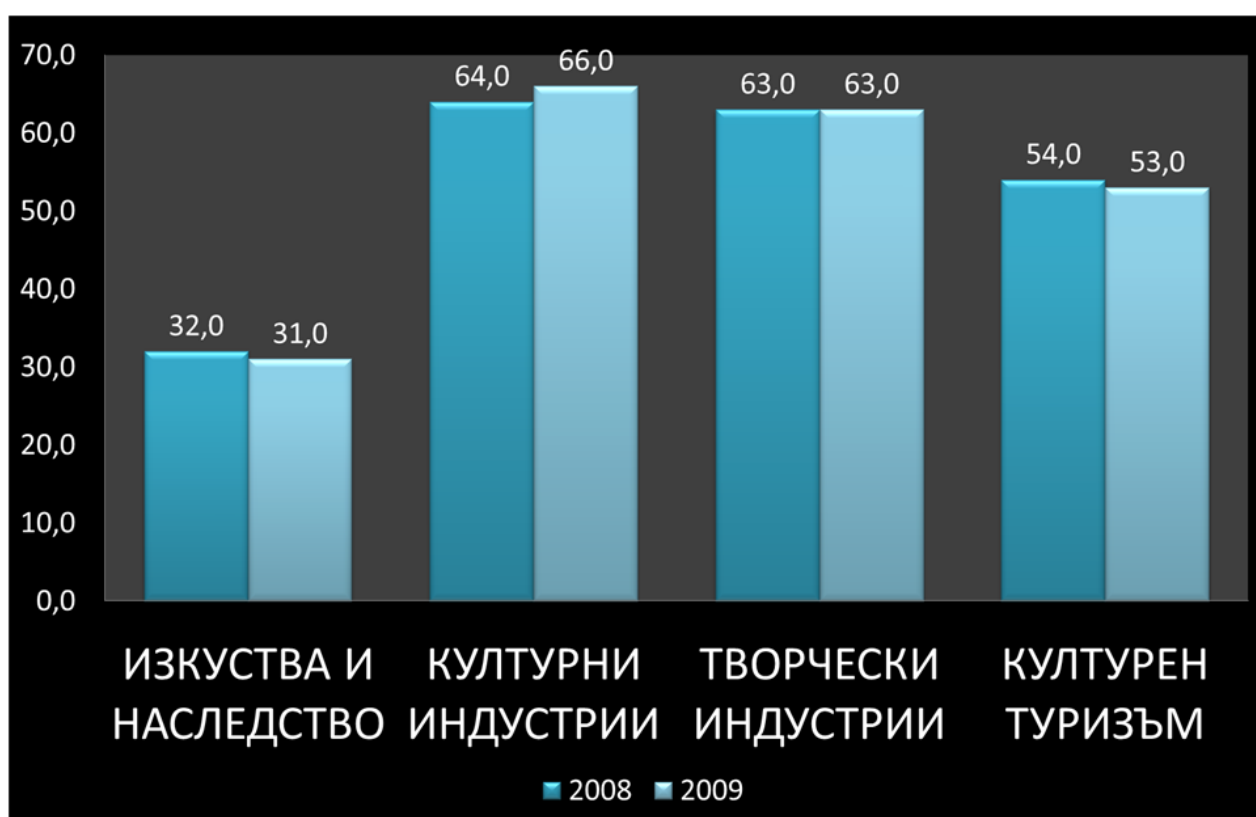
В София секторът на културните индустрии бележи най-висок прираст на заетите за 2009 г. спрямо 2008 г. - 8,1%. След него, на второ място се нареждат творческите индустрии с ръст от 6,1%, следвани от културният туризъм - 5,1% , а сценичните изкуства реализират минимален спад от 0,5%. В София най-динамично развиващият подсектор и с най-висок прираст е отново „Дизайна“, който реализира прираст на заети лица с 37,88%. В културните индустрии най-висок прираст на заети има „Филмовата индустрия“ с 26,83%, следван от „Софтуер и видео игри“ с 25,65%, прираст на заети лица. По-високият прираст на филмовата индустрия на ниво София-град се дължи на относително по-високата концентрация на този сектор в столицата - 85,6 % от заетите са на територията на общината.

Обсерватория
на икономиката
на културата

Процентно разпределение на заетите в културни и творчески индустрии, в т.ч. изкуства и наследство и културен туризъм, 2008-2009 г. / София/общо за България/

Процентното разпределение на заетите в изкуствата, културните и творчески индустрии, в т.ч. културен туризъм за 2008 и 2009 г. очертават висока концентрация на сектора на територията на София. Относителният дял за 2008 г. е 57 % и постъпково нараства до 58 % през 2009 г. С най-голяма концентрация на заетите в София са културните индустрии- 64% през 2008 г. и 66% през 2009 г. Почти същата относително висока концентрация имат и творческите индустрии- 63% за 2008 и 2009 г. Културният туризъм се нарежда

Обсерватория на икономиката на културата

на трета позиция по наситеност на територията на София с 54% за 2008 г. и 53% за 2009 г. и изкуствата и наследство с концентрация 32% за 2008 г. и 31% за 2009 г. С най-висока концентрация в София е „Филмовата индустрия“ - 85,56% от всички заети в този подсектор са на територията на столицата.

Изводи и тенденции

В 13-те подсектора са заети **93 323 човека**, което е **3,4%** от заетите в националната икономика, а в София заетите са **54 293** или това са **6,7%** от всички заети в града. Имайки предвид спецификата на труда в културата, то няколко пъти по-голям е броя на заетите на граждански договор, което предполага работа на непълнен работен ден и много често труд, който се извършва без да излизаш от дома си. Това са модерни характеристики на заетостта, особено ценни в период на икономически кризи, произтичащи както от специфичната творческа природа на труда в културата, така и от навлизането на новите технологии в тази сфера. **В София е концентрирана 58% от работната сила на културните и творчески индустрии**, като за периода **2008-2009г.** има нарастване с **6,6%** на заетостта в сферата. А това е сериозна динамика, надминаваща с **0,5%** средния ръст на заетите в столицата. Растежът на заетостта е непрекъсната тенденция не само за София или България, и тази положителна динамика се превръща в най-силната отличителна характеристика на КТИ – **това са секторите създатели на работни места и устойчива заетост**. На национално ниво заетите също растат, макар и с “по-скромните“ **4,9%**, който ако сравним с общия прираст на всички заети в икономиката за 2009г., а това са едва **0,1%** нови работни места, можем да заключим, че **КТИ имат огромен потенциал в създаването на заетост**.

Обсерватория
на икономиката
на културата

ПРЕДПРИЯТИЯТА В КУЛТУРНИТЕ И ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ

Тази характеристика е свързана с огромния брой предприятия в сектора - 20 139, от които 9846 или 49% са в София. Предприятията в КТИ са 9,59% (2009г.) от всички предприятия в София – или това значи, че всяко десето предприятие в столицата е предприятие на творческата икономика. Преобладаваща част са микро предприятия или дори отделни творци, които имат регистрирани самостоятелна организация. Ако сравним техния брой с този при класическите „стари“ индустрии ще останем изненадани от многобройността им, която е характерна за романтичното време на свободната конкуренция. **И точно при този тип пазари се създава и преобладаващ дял от положителната динамика на заетостта.** Но КТИ са сложно единство - те са съставени от поредица от сегментирани пазари, някои от които се доближават до свободната конкуренция, напр. при новите медии, други имат монополистичен характер, напр. дизайн, а трети са ясно изразени монопол или олигопол – радио, телевизия, печат, дистрибуция при филморазпространението. А организациите подкрепени чрез субсидии, напр. сценичните изкуства, са част от квази пазар, т.е. нереален пазар, на който при отдръпването на държавната подкрепа те не биха оцелели. Подобна политика би довела до възникването на непълен пазар, а това значи изчезване на културни дейности и организации и ограничаване достъпа на населението до културни стоки и услуги.

Основната част от наблюдаваните предприятия са в частния сектор. Много често те са обвързани от общия творчески процес, т.е. те са представители на различни части на стойностната верига при създаване и дистрибуция на

Обсерватория по икономиката на културата

културните стоки и услуги, имат някои свързани дейности, използват общи ресурси, които се преливат. Тези характеристики на производството създават елементи на т.нар. мрежова структура. Подобни структури при определено технологично ниво (навлизане на нови технологии, иновации от различен тип) могат да създават вертикална и хоризонтална връзки, дори интеграция, т.е. създава се клъстер. Географската концентрация, т.е. обособеността на района е задължително условие. Имайки предвид горните характеристики, можем да приемем, че **в София има обособен клъстер** и той е филмовата индустрия. В града се създава 97% от оборота и добавената стойност на тази индустрия, тук са и 86% от заетите в нея, както и 77% от филмовите организации. Но, което е с голямо значение за един клъстер е ясно очертано при националната филмова индустрия. Тя е обвързана с дейности като звукозаписа, фотографията, дизайна, новите медии, компютърните игри (който също са концентрирани тук) и тя е свързана индустриално с телевизията, сценичните изкуства, музикалния бизнес, рекламата, дигиталните медии, книгоиздаването, образованието. Всички тези дейности и индустрии са обвързани хоризонтално и вертикално, т.е. създават мрежови взаимоотношения с филмовото производство концентрирани в София. **Можем да обобщим, че създаденият клъстер е в областта на аудио- визуалната индустрия.**

Според броя на предприятията в КТИ на национално ниво над една трета са в творческите индустрии – в архитектурата и рекламата. Следвани от фирмите в печатните медии, книгоиздаването, културния туризъм и софтуера и видео игрите. Рекламния пазар, архитектурата и книгоиздаването остават водещи по брой предприятия и в София.

Обсерватория на икономиката на културата

Структура на сектора според броя на предприятията с основна дейност в културните и креативни индустрии

Наименование на позицията	България		София-град	
	2008	2009	2008	2009
<i>КУЛТУРНИ И ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ+ТУРИЗЪМ</i>	100%	100%	100%	100%
<i>КУЛТУРНИ И ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ</i>	91,82%	92,21%	92,39%	92,42%
<i>ИЗКУСТВА И НАСЛЕДСТВО</i>	13,40%	13,74%	8,53%	9,38%
Визуални изкуства	4,27%	4,50%	2,95%	3,42%
Сценични изкуства	3,34%	3,36%	3,78%	3,77%
Културно наследство	5,79%	5,88%	1,80%	2,19%
<i>КУЛТУРНИ ИНДУСТРИИ</i>	43,45%	44,50%	44,78%	45,50%
Музикална индустрия	1,81%	1,36%	1,70%	1,35%
Книгоиздаване	11,70%	11,46%	12,82%	12,51%
Печатни медии	15,69%	16,38%	12,06%	12,92%
Филмова индустрия	2,68%	3,07%	4,53%	4,83%
Радио, телевизия и нови медии	5,95%	6,37%	6,28%	6,60%
Софтуер и видео игри	5,61%	5,85%	7,38%	7,28%
<i>ТВОРЧЕСКИ ИНДУСТРИИ</i>	34,96%	33,97%	39,09%	37,54%
<i>Дизайн</i>	1,87%	2,26%	2,31%	2,81%
Архитектура	14,90%	13,98%	14,82%	13,81%
Рекламен пазар	18,19%	17,73%	21,96%	20,91%
<i>ДЕЙНОСТИ СВЪРЗАНИ С КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ</i>	8,18%	7,79%	7,61%	7,58%

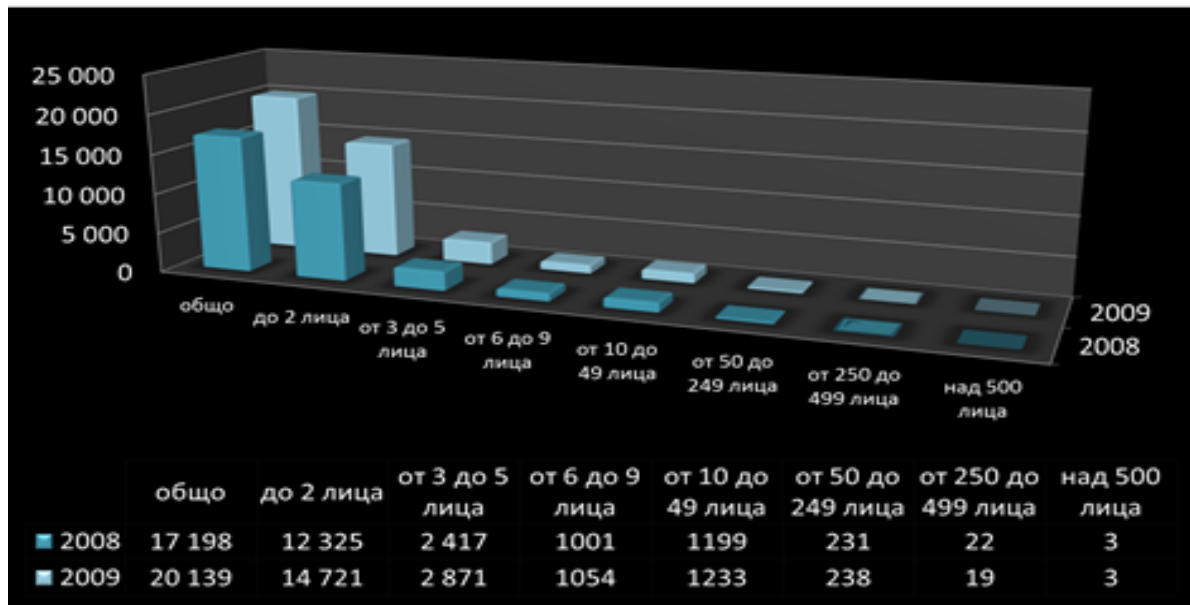
Пазарът в КТИ се определя от микро фирмите. На национално ниво от 20139 предприятия в КТИ в 14 721 предприятия са заети до 2 лица. Не по различна е и ситуацията в София, разликата е, че в столицата освен масива от нано фирми се намират и онези големи предприятия, които най-често създават монополна ситуация на пазара със заети над 250 и повече лица. От големите фирми ситуирани в София, които имат над 500 заети, едва под 2% са част от творческата икономика, като най-често това са фирми в областта на медиите и имат смесен капитал.

Обсерватория по икономиката на културата

Брой предприятия- според броя на заетите (изкуства, културни и творчески индустрии и културен туризъм)-общо за България

Ето защо, според юридическата си форма на регистрация водещ тип фирма на национално ниво са едноличните търговци, което предопределя гъвкавост и лесно създаване. Но едновременно с това към тези фирми липсва кредитно доверие и те са неустойчиви на пазара. Този факт дефинира нуждата от целенасочена подкрепа чрез специализирани финансови инструменти на общинско и национално ниво – специализиран фонд, създаване на бизнес инкубатори, гаранционни фондове за микрокредитиране и др. Подобна политика би трябвало да е част от стратегията за развитие на културата в София и да е стикована с Агенцията за малките и средните предприятия, както и с Агенцията по заетостта. За София водеща форма на регистрация сред предприятията в културните и творчески индустрии е не ЕТ, а ЕООД и ООД – юридическа форми даваща по-голяма свобода за действие, както поради

40

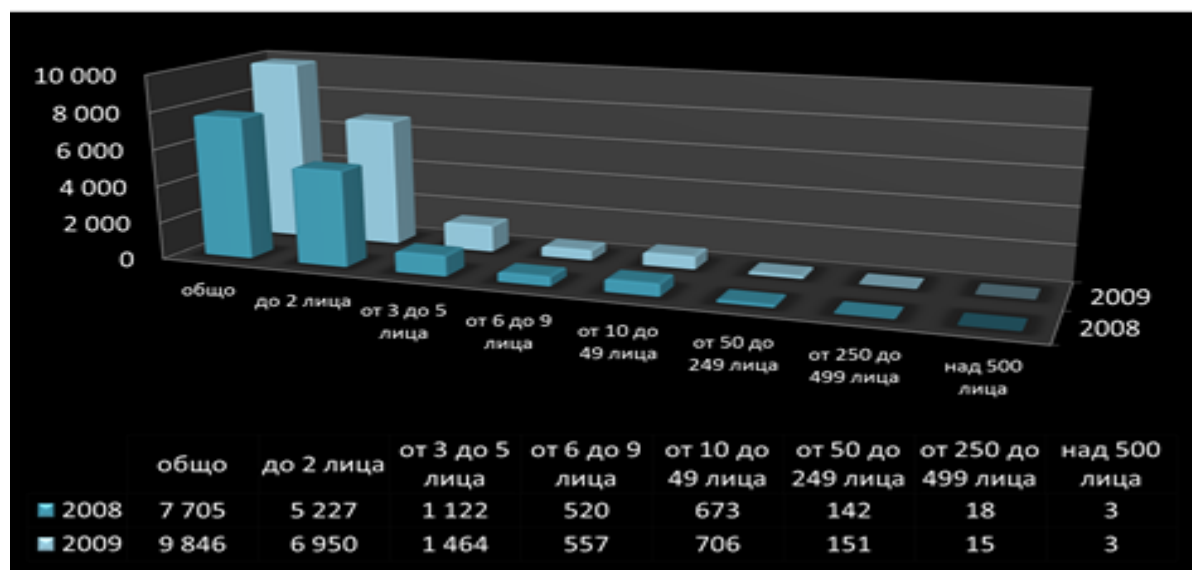
Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

ограничената отговорност в правен аспект, така и поради по-големите финансови възможности.

Брой предприятия- според броя на заетите (изкуства, културни и творчески индустрии и културен туризъм)-общо за София

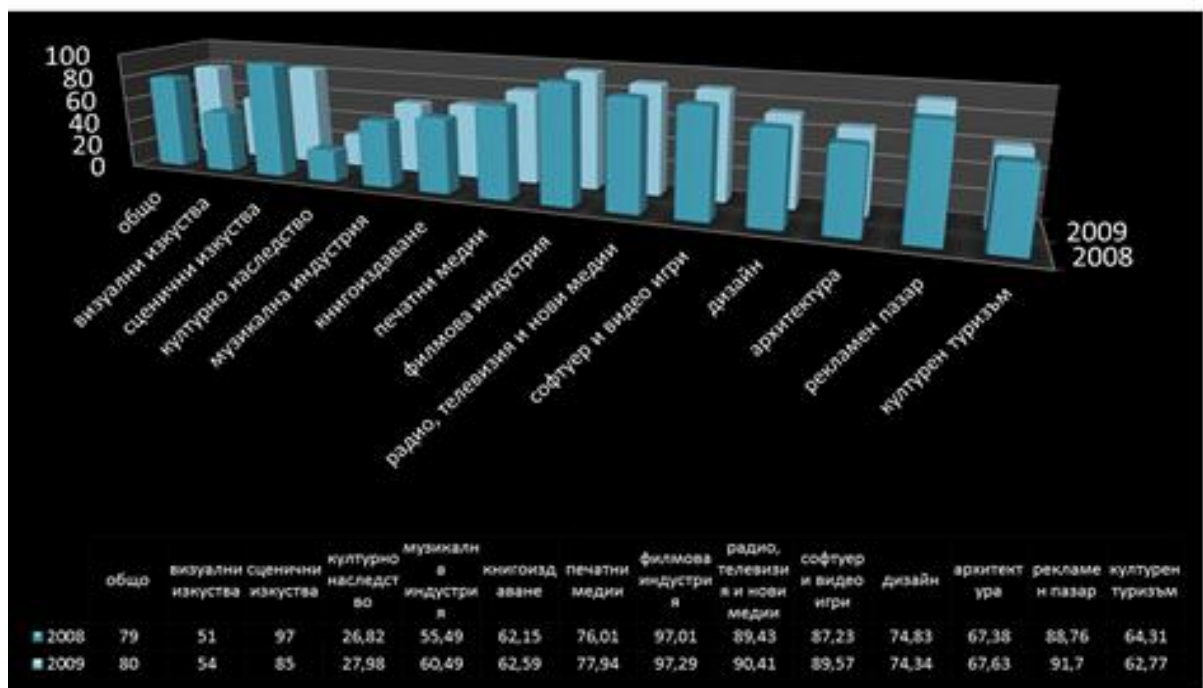
Подсекторите в КТИ с най-голяма концентрация на оборота в София са филмовата индустрия, рекламния пазар, радио, телевизия и нови медии и софтуера и видео игрите.

Обсерватория по икономиката на културата

Брой предприятия- според оборота(изкуства, културни и творчески индустрии и културен туризъм)-относителен дял на София, в %

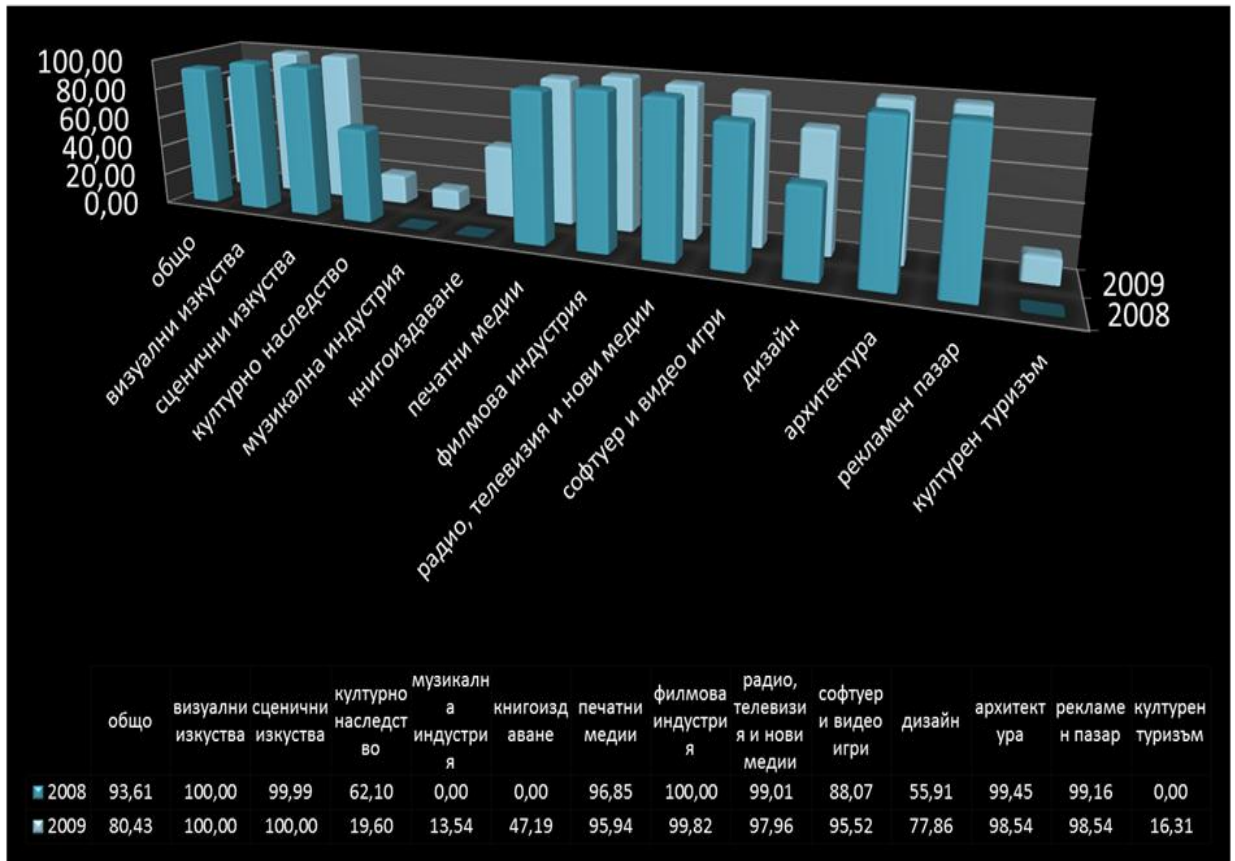
Като се забелязва, че за наблюдаваната година (2008г-2009г) концентрацията им нараства в София. Културните и творчески индустрии в София привличат между от 80% до 94% от чуждестранните инвестиции.

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономия на културата

Брой предприятия- преки чуждестранни инвестиции (изкуства, културни и творчески индустрии и културен туризъм)-относителен дял на София, в млн. евро

Инвестициите са основно в радио, телевизия и нови медии, рекламния пазар, печатните медии и са отражение основно на покупко-продажбите и преразпределенията в медийния сектор през последните години. Въпреки настъпващата криза чуждестранните инвестиции нарастват и през 2009г. в културното наследство, софтуера, дизайна.

Като общ и безспорен извод се налага факта, подкрепен от анализиранияте данни от картографирането на КТИ – това е сектор създател на значим

Обсерватория
на икономиката
на културата

икономически принос на национално ниво, това е сектор-мотор с особено концентрирано присъствие на ниво София град. Културните и творчески индустрии създават специфичен творчески облик на столицата и дават превес на културата, иновациите и технологиите в нейната визия.

Поради преобладаващата микро фирмена структура, както и поради характерната си сегментираност пазарът при изкуствата, културните и творчески индустрии се очертава като динамичен и нестабилен. Той сравнително бързо променя своите параметри в търсене на устойчивост и е отворен за навлизане на нови технологии, които биха дали конкурентно предимство на всяка организация готова да поеме риска на иновацията. При такива модерни, отворени, но нестабилни пазари ролята на държавата и в частност на общината е да създава среда, условия за мрежи, стимули за развитие на конкурентоспособността на този сектор, чрез целенасочена политика -изграждане на стратегии и специализирани форми на финансова подкрепа.

Приложение 1

БЪЛГАРСКАТА ФИЛМОВА ИНДУСТРИЯ – ДВИГАТЕЛ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ

Филмовата индустрия – двигател за икономически растеж

При културните индустрии продуктът се създава от “верига от автори”. Филмовата индустрия е пример за подобно единство от четири етапа, с многобройни подучастници – производство, разпространение, промоция и

44

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория на икономиката на културата

показ на филма. А ако мислим за бъдещите поколения, трябва да включим и етапа “съхранение”. Това предопределя и разделението и участието на множество подпазари при цялостния цикъл на един филм. Филмовата индустрия е поредица от сегментирани, свързани пазари от: 1) инвеститори, 2) производители (продуценти), 3) оказващи услуги при производството, 4) разпространители и 5) осъществяващи показ.

Заетостта във филмовата индустрия – показател с икономически и социални измерения

Заетите във филмовата индустрия представляват 0,07% от всички заети в българската икономика през 2008 г. и нарастват до 0,08 през 2009 г. Делът на филмовата индустрия от заетите в културните и творческите индустрии е 2,04% през 2008 г. и достига 2,34% през 2009 г. Тези 2182 филмови творци създават през същата година почти 5% от ръста на всички културни и творчески индустрии.

Заетите във филмовата индустрия на национално ниво бележат ръст през 2009 година с 20,29 % или от 1814 заети през 2008 година, през 2009 те са 2182.

Най-голям ръст на заетите през 2009 година се наблюдава в производството на филми и телевизионни предавания – с 37,49%, както и в показ на филми - с 27,98%; следват техническите дейности, свързани с филмопроизводството, където нарастването е с 18,49% и разпространението на филми с 8,60%. Спад се наблюдава единствено при код „даването под наем на видеокасети и дискове“ с цели 50,54% - цифри, показващи замирането на един дистрибутивен прозорец във филмовата индустрия.

От всички заети във филмовата индустрия най-голям е делът на заетите във филмопроизводството - 47,35% през 2008 г. или 859 заети и 54,12% или

Обсерватория на икономиката на културата

1181 заети през 2009 г. Увеличените публични средства за филмопроизводство, възможностите за реализация на по-голям брой дебюти в сравнение с предишните години, обуславя този висок процент и ръст на заетите във филмопроизводството. И макар че това не е секторът с най-голяма заетост, то филмовата индустрия е секторът с най-голяма динамика на растежа, а ако направим и корелационна връзка растеж – заетост, можем да говорим за ефективност на прираста, която с навлизането на дигитализацията ще нараства. Относителният дял на заетите във филмовата индустрия на ниво София - град е 81,15 % през 2008 година от всички заети във филмовата индустрия на национално ниво, или 1482 заети. През 2009 година този процент дори нараства и столицата концентрира 85,56% от всички заети във филмовата индустрия или 1867 заети. А относно подпазарите - заетите във филмопроизводството представляват 92,32 % през 2008 или 791 човека и 91,36% през 2009 или 1079 заети. Концентрацията на заетите във филмовата индустрия в София -град е над 80%, и надминава с 20% присъствието на останалите творчески индустрии в столицата, което превръща града в мека на аудиовизуалната индустрия. Заетите във филмовата индустрия представляват 0,19% от заетите в икономиката на София - град през 2008 година и нарастват до 0,23% през 2009 година. Делът на филмовата индустрия от заетите в културите и творческите индустрии в София - град е 2,89% през 2008 година и 3,44% през 2009 година - естествено по-висок дял в местната икономика, отколкото на национално ниво.

Въпреки че обемът на заетите във филмовата индустрия е с относително ниски нива за българската икономика като цяло (типично за тази индустрия навсякъде в Европа), както и спрямо заетите в културните и творческите индустрии, интересно е да се отбележи, че през 2009 спрямо 2008 година, филмовата индустрия е между трите сектора, които имат най-висок ръст на

Обсерватория по икономиката на културата

заетите от културните и творчески индустрии на национално ниво – на трето място, с 20,3% годишен ръст.

На ниво София-град, относно заетите - дизайнът отново има най-висок прираст, но тук изненадата е, че на второ място по прираст е филмовата индустрия - с 26,8 % нарастване на заетостта, следвана от софтуер и видео игри - 25,7%. По-високият прираст на филмовата индустрия на ниво София-град се дължи на относително по-високата концентрация на този сектор в столицата - 85,6 % от заетите са на територията на общината. Бихме могли да заключим, че ако за дизайна и софтуера, и видео игрите това е световен феномен и тенденцията в България следва темпа на нарастване на заетите в световен мащаб, то за филмовата индустрия това е по-скоро национален феномен и най-бързо развиващият се сектор от културните и творчески индустрии, на който дори и външни фактори като финансовата и икономическа криза не му влияят в такава степен, както на останалите сектори от културните и творческите индустрии.

Компании във филмовата индустрия: по-висока заетост във филмовата индустрия - по-голям брой компании

Тенденцията на нарастване на заетостта се отразява и в увеличаване на броя на компаниите във филмовата индустрия, които от 461 през 2008 година нарастват до 618 през 2009 година. Най-много са се увеличили компаниите във филмопроизводството – ръст от 101 организации спрямо 2008 година. Филмовата индустрия не прави изключение от останалите културни и творчески индустрии и най-големият дял на заетите и брой компании са микро организациите, които представляват 70,72% през 2008 година. и 75,56% през 2009 година. Ограниченото проектно финансиране, в условията на силна конкуренция, не стимулира устойчивост и нарастване на заетостта, както и разширяване на компаниите и наемане на допълнително кадри.

Обсерватория по икономиката на културата

Оборотът на компаниите от филмовата индустрия също бележи ръст от близо 173 млн. лв. през 2008 на близо 216 млн. лв. през 2009. Най-голям брой филмови компании имат оборот до 50 000 лева символичен размер, показващ оцеляване на пазара, но не и ежегодна нарастваща заетост. През 2009 година това са 369 компании – основно във филмовото производство. Новосформираните филмови компании много често нямат дейност, но имат заявен интерес за участие във филмовия процес, поради очевидния подем в сектора. Подобни цифри показват, че пазарът е отворен и лесен за влизане - много често се изисква единствено регистрация в НФЦ - но труден за задържане.

Високи и устойчиви обороти отбелязват малък брой фирми

Преките чуждестранни инвестиции във филмовата индустрия са единственият от разглежданите индикатори, който бележи лек спад от около 30 млн. лв. през 2008 година. на 29 млн. лв. през 2009 година. Добавената стойност по факторни разходи или икономическият принос на филмовата индустрия е около 46 млн. лв. през 2008 година и близо 60 млн. през 2009 година. Най-голям принос в добавената стойност на сектора има филмопроизводството, което нараства от около 28 млн. лв. на близо 45 млн. лв. В процентно изражение спрямо 2008 година кинопоказът отбелязва нарастване почти 100%, а филмопроизводството бележи ръст от около 58%. Филмовата индустрия реализира няколко пъти по-висок икономически принос чрез добавената стойност, в сравнение с публичните субсидии, които получава чрез Изпълнителната агенция „Национален филмов център“ и Българската национална телевизия. Интересен факт е, също така, че като цяло добавената стойност, т. е. икономическият принос на културните и творчески индустрии намалява през 2009 г. спрямо 2008 година. Само три подсектора отбелязват положителен ръст през 2009 година. и това са:

Обсерватория по икономиката на културата

културното наследство, софтуер и видео игри и филмовата индустрия, с прираст от около 32%.

Какви са причините за икономическият растеж на филмовата индустрия?

През последните години производството на български филми започва да нараства. Една от причините е стабилизираното държавно подпомагане. Според Закона за филмовата индустрия, държавната финансова подкрепа трябва да гарантирана производството най-малко на 7 игрални, 14 документални филма и 160 минути анимация годишно. Проблемите за финансовата реализация на тези филми донякъде се предопределят от размера на пазара или спецификата на отделните подсектори. Българската филмова индустрия има типичните характеристики на пазарите на европейските държави – малък пазар, представител на затворена езикова общност. Мащабите на пазара на филмовата индустрия изискват поне 60 млн. потребители, за да може един продукт да има шанс за комерсиална възвращаемост, а населението на България е едва 7,2 млн. Продуктите на българската филмова индустрия не са класически пазарен субект и както при останалите европейски кинематографии държавата е призвана сериозно да подпомага този сектор, безспорен създател на национален културен капитал. Българската филмова индустрия е естествена част от европейския континентален модел, в който киното е неделимо единство от два елемента – изкуство и културна индустрия. Освен естетическите, съществуват обективни фактори, които предопределят невъзможността за комерсиална възвращаемост от изкуството-кинопродукт: в България монополът на една разпространителска компания (представител на водещи холивудски компании и притежаваща все повече кина) налага диктат към разпространението на българските филми; унищожената мрежа за показ

Обсерватория по икономиката на културата

(днес, извън мултиплексите, кина има едва в 14 града в България) лишава от достъп преобладаващата част от българското население, което в последните години отново се връща и иска да гледа български филми (данни от „Референдум“ - БНТ, национално представителни); като извод - абсолютна разпокъсаност на подпазарите в националната индустрия!

Държавата подпомага производството с около 50%, регулира частично дистрибуцията (по закон, но не и на практика - няма глоби за неизпълнение на квотите за национално кино) и няма отношение към инфраструктурата на показата, която все повече прави вертикален монополен тип връзка с дистрибуцията.

Друга тенденция е нарастващият брой на копродукциите – посока характерна и за развитието на европейското филмово производство. Българските копродукции са и доказателство за добро продуцентство, качествени творчески идеи, привличащи инвестиции, и не на последно място, по-евтин специализиран труд при добри производствени условия. Въпреки че в условия на финансова и икономическа криза в български контекст държавата рязко намали субсидиите за филмопроизводство, филмовата индустрия бележи подем и увеличение на икономическата ефективност на сектора.

Тези резултати показват, че използването на публичната субсидия като ресурс за инвестиции в дейността на филмовата индустрия и в следствие генерираната добавена стойност я превръща в един от факторите за ръст на национално богатство.

Високата концентрация в София-град не е само по отношение на заетостта. През 2009 година. близо 77% от компаниите във филмовата индустрия са концентрирани в столицата. Спрямо 2008 година. се отчита ръст с около 2 %. Също така, добавената стойност, преките чуждестранни инвестиции и

Обсерватория по икономиката на културата

оборотът във филмовата индустрия са концентрирани в София на около 99 %.

До този момент, филмовата индустрия беше разглеждана като сектор, който получава субсидии и има „съмнителен“ икономически принос, а не малко бяха и гласовете, че такъв изобщо няма и държавата единствено излива няколко милиона годишно, без да има икономически ефект. Мотив за подобни твърдения относно публичните субсидии бяха културни и социални ефекти, които стимулираха в различни години увеличаване или респективно, намаляване на публичните средства. За първи път обаче, филмовата индустрия доказва, че към културната и социална ѝ „ефективност“ бихме могли да добавим и икономическа. И нещо повече, устойчивото развитие на сектора, вътрешната му логика и динамика на развитие, и поради спецификата на дългия оборот на вложените средства, не подлежи до такава степен на сътресения, външни на средата, както при повечето от останалите културни и творчески индустрии. Икономическите доказателства, че филмовата индустрия мултиплицира получените публични средства, генерира по-висока заетост, ръст на добавената стойност, оборота и т. н., поставя сектора като един от водещите за културните и творческите индустрии. А известно е, че държавите, които разчитат на устойчив икономически растеж, дълготрайно инвестират в сектори с потенциал, които да генерират добавена стойност за икономиката като цяло.

В български контекст филмовата индустрия се очертава като сектор, който може да бъде един от двигателите за устойчив икономически растеж при мъдра икономическа политика, поставяща културните и творчески индустрии като приоритет. Необходимо е и изграждане на културна стратегия с дългосрочна визия, основана на прецизни изследвания и

Обсерватория по икономика на културата

анализи, на прозрачност и между институционален диалог с творческите организации, неправителствения сектор и всички заинтересовани страни.

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.